

Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2020

COALITIE TEGEN
SEKSUELE KINDERUITBUITING

ckm!
CENTRUM
KINDERHANDEL
MENSENHANDEL

Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2020

Dit project is uitgevoerd binnen de Coalitie tegen Seksuele Kinderuitbuiting

Juli 2021

D. Langerak & S.R. van Bommel

Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel

Burgemeester Schalijlaan 70

2908 LS Capelle aan den IJssel

info@hetckm.nl

www.hetckm.nl

Vormgeving: Renske de Boer

Fotografie: Pexels

'Maak mensenhandel zichtbaar'

Onder dit motto voert het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM) de strijd tegen seksuele en criminele uitbuiting in Nederland. Het CKM innoveert, onderzoekt en agendeert. Meer informatie op www.hetckm.nl.

INHOUD

INTRODUCTIE	3
2. ONDERZOEKSVERANTWOORDING	6
3. SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL IN BEELD	7
4. DE EFFECTEN VAN DE CORONACRISIS OP MENSENHANDEL	13
5. CONCLUSIE	20
6. AANBEVELINGEN	25
BIBLIOGRAFIE	28
BIJLAGE - DEFINITIES	30

1. INTRODUCTIE

Het jaar 2020 is om velerlei redenen een bijzonder jaar geweest, zo ook voor de aanpak van mensenhandel. In de eerste plaats vanwege de uitbraak van het coronavirus en de maatregelen die naar aanleiding hiervan zijn genomen. Op 6 maart 2020 besluit de Nederlandse regering naar aanleiding van de snelle verspreiding van het virus tot het instellen van een intelligente lockdown. Deze lockdown vangt aan in Noord-Brabant, maar al snel gaat de Nederlandse samenleving in haar geheel op slot.¹ Inmiddels is er steeds meer bekend over de gevolgen van deze maatregelen voor situaties van geweld in afhankelijkheidsrelaties, waaronder kindermishandeling en online seksueel geweld. Zo stelde het Expertisecentrum Online Kindermisbruik bijvoorbeeld dat het aantal meldingen van sextortion tijdens de eerste lockdown² was verdubbeld en blijkt uit prevalentieonderzoek van de Universiteit Leiden³ dat er gedurende dezelfde periode ook een toename was in het aantal kinderen dat slachtoffer werd van kindermishandeling in Nederland. De effecten van corona zullen zeer waarschijnlijk ook invloed hebben gehad op de aard en omvang van mensenhandel in Nederland. Zo kwam de hulpverlening tijdens de lockdown steeds meer op afstand te staan⁴ en sloten de scholen voor langere tijd hun deuren. Ook werd het sekswerkers verboden om fysiek hun beroep uit te oefenen,⁵ waarbij dit ook de vraag oproept welke invloed dit had op slachtoffers van mensenhandel die binnen deze sector worden uitgebuit.

Een tweede reden waarom 2020 een bijzonder jaar voor de aanpak van mensenhandel genoemd kan worden, is omdat dit het laatste volledige jaar was van het Kabinet-Rutte III. Met het aantreden van dit kabinet kwam de aanpak van mensenhandel steviger op de politieke agenda terecht. Dit uitte zich onder meer door het expliciet opnemen van het onderwerp mensenhandel in het regeerakkoord,⁶ het vormgeven van het kabinetsbrede actieprogramma Samen tegen Mensenhandel,⁷ het prioriteren van mensenhandel binnen de Veiligheidsagenda 2019-2022,⁸ en, tot

slot, door in het Interbestuurlijk Programma⁹ vast te leggen dat elke Nederlandse gemeente in 2020 duidelijk beleid dient te hebben omtrent mensenhandel. Daarnaast werd in de afgelopen jaren voorzichtig begonnen met het verstevigen van de aanpak van klanten die seks kopen van een minderjarige¹⁰ en kwam er ook meer aandacht voor het onderwerp criminele uitbuiting.¹¹

Blijvende uitdagingen in de aanpak van mensenhandel

Hoewel het verstevigen van de aanpak van mensenhandel een positieve ontwikkeling is, dient tegelijkertijd worden gesteld dat er nog diverse grote uitdagingen zijn. Dit heeft in de eerste plaats te maken met het gebrek aan zicht op slachtoffers in Nederland. Uit de schatting van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen blijkt dat er jaarlijks 6.250 (vermoedelijke) slachtoffers van mensenhandel in Nederland zijn. Ongeveer 3.000 van hen zijn slachtoffer van binnenlandse seksuele uitbuiting, waaronder 1.320 Nederlandse minderjarige meisjes.¹² Hoewel er in 2019 jaar sinds lange tijd een stijging was in het aantal gemelde slachtoffers van mensenhandel bij CoMensha,¹³ blijft met name het zicht op het aantal minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting enorm achter. Hoewel het zicht op deze groep altijd al beperkt was, werd in 2018 en 2019 een absoluut dieptepunt bereikt. Zo werden respectievelijk slechts 29 en 54¹⁴ slachtoffers van deze vorm van mensenhandel bij CoMensha gemeld. Dit houdt in dat slechts 2 tot 4% van de 1.320 minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting in deze jaren in beeld was van de autoriteiten. Dat dit reden is tot grote zorgen blijkt wel uit het belang dat het actieprogramma Samen tegen Mensenhandel hecht aan gedegen zicht op het aantal slachtoffers van mensenhandel. Zo stelt het programma dat voor het terugbrengen van het aantal slachtoffers "allereerst meer en beter zicht nodig [is] op (mogelijke) slachtoffers van mensenhandel".¹⁵ Volgens de Nationaal Rapporteur is er geen enkele aanleiding om aan te nemen dat er een daadwerkelijke afname is geweest in het aantal slachtoffers van mensenhandel

1 Zie: <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/04/20/corona-in-nederland-een-overzicht-van-de-maatregelen-a3995447>.

2 Zie: <https://pointer.kro-ncrv.nl/aantal-meldingen-van-sextortion-tijdens-corona-meer-dan-verdubbeld>. Hierbij dient te worden opgemerkt dat dit niet direct betekende dat er ook méér slachtoffers van sextortion waren. Het ging bijvoorbeeld ook om een grote groep die al voor corona slachtoffer werd, maar tijdens de lockdown hierover contact zocht.

3 Vermeulen, Berkel & Alink, 2020.

4 Fier, 2020.

5 Zie: <https://nos.nl/collectie/13824/artikel/2328101-dit-zijn-de-nieuwe-maatregelen-van-het-kabinet>.

6 VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, 2017.

7 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, & ministerie van Buitenlandse Zaken, 2018.

8 Kamerstukken II, 2018/19, 29 628, nr. 540.

9 Overhedenoverleg, 2018, p. 22.

10 Zie de aangenomen Motie Kuik c.s. over een pakket van maatregelen om klanten die seks kopen van minderjarigen te ontmoedigen (Kamerstukken II, 2019/20, 28 638, nr. 166).

11 Zie bijvoorbeeld de brief van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid d.d. 30 juni 2020.

12 Nationaal Rapporteur, 2017a.

13 CoMensha is verantwoordelijk voor de registratie van het aantal slachtoffers van mensenhandel dat in Nederland in beeld is. Onder meer opsporingsorganisaties (politie, Kmar en ISZW), hulpverleningsinstancies en ngo's maken een melding bij CoMensha op het moment wanneer zij in contact komen met een (mogelijk) slachtoffer.

14 Schriftelijke informatie van een medewerker van de Nationaal Rapporteur d.d. 22 oktober 2020.

15 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, & ministerie van Buitenlandse Zaken, 2018, p.6.

in Nederland. Het afnemende zicht op de populatie minderjarige slachtoffers wijst er dan ook op dat steeds minder slachtoffers gesignaleerd en beschermd worden.¹⁶

Een tweede uitdaging in de aanpak van mensenhandel – en een mogelijke oorzaak van eerstgenoemde – heeft te maken met de ontwikkelingen ten aanzien van de opsporing en vervolging van mensenhandel tijdens het Kabinet-Rutte III. Hoewel de aanpak van mensenhandel is opgenomen in de Veiligheidsagenda 2019-2022, en daarmee één van de vier geprioriteerde criminaliteitsfenomenen is waarmee rekening dient te worden gehouden bij de inzet van de politie, ondersteunen de cijfers niet het beeld dat er een intensivering heeft plaatsgevonden door de politie en het Openbaar Ministerie (OM) als het gaat om mensenhandel. Sterker nog, de cijfers wijzen op het omgekeerde. Zo zijn het aantal meldingen bij CoMensha van Nederlandse (waartoe ook minderjarige) slachtoffers van seksuele uitbuiting door de politie in de afgelopen jaren juist fors afgenomen, van 262 in 2014 naar 121¹⁷ in 2019. Nu de politie een wettelijke grondslag heeft om zonder toestemming van het slachtoffer een melding te maken bij CoMensha,¹⁸ en de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) daarmee dus geen invloed lijkt te hebben op deze daling, suggereert dit dan ook dat de politie de afgelopen jaren daadwerkelijk minder slachtoffers van deze vorm van mensenhandel heeft kunnen signaleren en beschermen.¹⁹

Naast voornoemde daling in het aantal meldingen is er tevens een forse afname waar te nemen in het aantal opsporingsonderzoeken naar en vervolgingen voor mensenhandel. Waar de politie in 2015 nog 195 opsporingsonderzoeken verrichtte naar mensenhandel, daalde dit in 2019 naar 169.²⁰ Daarbij springt in het oog dat het aantal betrokken verdachte mensenhandelaren in deze opsporingsonderzoeken ook sterk afnam, van maar liefst 180 in 2015 naar 118 in 2019. Als verklaring voor het grote gat tussen het aantal opsporingsonderzoeken en het aantal betrokken verdachte mensenhandelaren geeft de Nationaal Rapporteur aan dat dit waarschijnlijk komt doordat de situaties die in beeld komen bij de politie in 2019 kleinschaliger zijn dan voorheen, iets dat ook door een aantal AVIM-eenheden wordt herkend.²¹ Opmerkelijk daarbij is dat het aantal geregistreerde incidenten omtrent mensenhandel bij de politie in dezelfde periode juist enorm is toegenomen. Zo werden er in 2015 440 incidenten mensenhandel geregistreerd door

de politie maar steeg dit in 2018 en 2019 naar respectievelijk 765 (een stijging van 75%) en 1.045 (een stijging van 137,5%). Ook wanneer gekeken wordt naar het aantal ingeschreven mensenhandelzaken bij het OM valt op dat er een sterke daling heeft plaatsgevonden, van 211 in 2015 naar 153 in 2019.²² Daarmee zijn de afspraken zoals opgenomen in de Veiligheidsagenda 2019-2022, te weten 190 ingeschreven mensenhandelzaken – niet gehaald.

De daling van het aantal slachtoffers, opsporingsonderzoeken en vervolgingen zou onder andere te wijten zijn aan capaciteitsverlies vanwege een andere prioriteitstelling binnen de politie.²³ Zo geeft de politie aan dat het niet halen van de doelstellingen zoals opgenomen in de Veiligheidsagenda 2019-2022 onder meer het gevolg zijn van de bezetting en inzetbaarheid van de AVIM-medewerkers die onder druk staat vanwege 'ziekteverzuim, opleidingen, deelname aan de Regeling Partieel Uittreden, etc.'²⁴ Daarnaast wordt expertiseverlies naar aanleiding van de reorganisatie van de Nationale Politie als reden aangedragen evenals het ontbreken van de benodigde technologische kennis om het digitale aspect van mensenhandel voldoende het hoofd te kunnen bieden.²⁵

Naar aanleiding van de ontwikkelingen ten aanzien van de opsporing en vervolging van mensenhandel heeft de minister van Justitie en Veiligheid inmiddels te kennen gegeven dat de oorspronkelijke (hogere) doelstellingen in de Veiligheidsagenda 2019-2022 voor 2020 zijn vervangen door de (lagere) doelstellingen die voor 2019 waren opgenomen.²⁶ Naar aanleiding hiervan diende Kamerlid van der Graaf c.s. een motie in die de regering verzoekt om de originele doelstellingen van mensenhandel in de Veiligheidsagenda 2019-2022 te behouden en bovendien te komen met een actieplan om het bovengemiddelde ziekteverzuim en de hoge uitstroom binnen de AVIM terug te dringen, en te onderzoeken in hoeverre de eerder extra toegezegde gelden uit de motie-Segers/Asscher²⁷ hiervoor toereikend zijn.²⁸ Op dit moment is er nog geen gehoor gegeven aan de uitvoering van deze motie.

Verlies van zicht op mensenhandel

Het verlies van zicht op Nederlandse slachtoffers van mensenhandel is om diverse redenen verontrustend. Allereerst betekent dit dat een groot deel van deze slachtoffers niet wordt geholpen en beschermd en dat hun mensenhandelaren niet worden geïdentificeerd, opgespoord en ver-

16 Nationaal Rapporteur, 2019c.

17 In het rapport van de Nationaal Rapporteur wordt aangegeven dat de politie 71% van de (181) meldingen van binnenlandse seksuele uitbuiting bij CoMensha heeft gedaan in 2019 (Nationaal Rapporteur 2020, p. 51).

18 De politie mag slachtoffers zonder toestemmingsverklaring melden op basis van art. 18 lid 1 Wet politiegegevens jo. art. 4.2 Besluit politiegegevens, en wordt hier zelfs sterk tot aangemoedigd (Nationaal Rapporteur, 2019c).

19 Nationaal Rapporteur, 2019c.

20 Nationaal Rapporteur, 2021.

21 Nationaal Rapporteur, 2021, p. 118.

22 Nationaal Rapporteur, 2021.

23 Nationaal Rapporteur, 2019a.

24 Politie, 2020.

25 CKM 2021a.

26 Brief van de minister van Justitie en Veiligheid, d.d. 17 december 2019, Kamerstukken II 2019/20, 29628, nr. 920.

27 Zie <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z17558&did=2019D36542>.

28 Zie <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvi5epmij1ey0/vl9com7w47zy>.

volgd. In de tweede plaats brengt een daling in het aantal geïdentificeerde slachtoffers – zonder dat er reden is om aan te nemen dat het daadwerkelijke aantal slachtoffers ook is afgenomen - het risico met zich mee dat het beeld kan ontstaan dat de omvang van mensenhandel in Nederland kleiner is dan dat deze in werkelijkheid is.²⁹ Dit kan mogelijk resulteren in een situatie waarin de maatschappelijke wil om mensenhandel te bestrijden afneemt en daardoor de benodigde capaciteit, middelen en expertise die voor een effectieve aanpak nodig zijn, niet worden vrijgemaakt. Een derde reden is dat het voor het ontwikkelen en monitoren van effectief beleid tegen mensenhandel van essentieel belang is om adequaat zicht te hebben op de aard en omvang van mensenhandel in Nederland. Zicht op wie de slachtoffers en daders zijn en op welke wijze uitbuitingssituaties zich manifesteren geeft immers belangrijke handvatten voor het vormgeven van nieuwe interventies met het doel deze problematiek beter aan te kunnen pakken. Nu specifiek het zicht op het aantal minderjarige Nederlandse slachtoffers van seksuele uitbuiting dusdanig beperkt is, is het volgens de Nationaal Rapporteur dan ook maar de vraag in hoeverre de officiële registraties zich nog laten lenen voor het monitoren van het beleid en het signaleren van trends en ontwikkelingen.³⁰

Doel van dit onderzoek

Het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM) onderstreept het belang van gedegen inzicht in de aard en omvang van mensenhandel teneinde slachtoffers van mensenhandel beter te beschermen en mensenhandelaren effectiever op te sporen en te vervolgen. Dit onderzoek heeft dan ook tot doel om bij te dragen aan het vergroten van het zicht op de slachtofferpopulatie in Nederland en gaat daarbij ook specifiek in op de effecten van corona op aard en omvang van mensenhandel. In dit rapport staat het aantal slachtoffers centraal dat in 2020 in beeld kwam van de online hulpverleningstool Chat met Fier.³¹ Het rapport is daarmee een vervolg op het onderzoek over het jaar 2019.³²

In 2019 kwamen in totaal 295³³ unieke bezoekers op Chat met Fier om te praten over een situatie van mensenhandel.³⁴ In bijna 90% ging het daarbij om personen die aangeven zelf slachtoffer van mensenhandel te zijn. Voor het overgrote deel betrof dit jonge meisjes die slachtoffer waren van seksuele uitbuiting. Bijna twee derde van de slachtoffers was minderjarig en ruim een

29 Farrell, Owens & McDevitt, 2014.

30 Nationaal Rapporteur, 2019c, p. 162.

31 Op de chat komen per jaar ongeveer 10.000 unieke personen en worden ruim 20.000 chatgesprekken gevoerd.

32 CKM, 2020b.

33 Naar aanleiding van onderhavig rapport zijn ook opnieuw de gesprekken over 2019 geanalyseerd. Uit deze analyse bleek dat er nog vier dubbelingen waren meegeteld in 2019. Hierdoor wijkt het aantal in dit rapport af van het rapport dat in 2020 werd gepubliceerd. Zie hierover uitgebreider Hoofdstuk 3.

34 CKM, 2020b.

kwart was zelfs vijftien jaar of jonger. Ruim negen van de tien slachtoffers gaf aan ten tijde van het chatgesprek nog altijd te worden uitgebuit en voor meer dan de helft van de slachtoffers duurde deze situatie reeds langer dan een jaar. Ook kwamen in 2019, hetzij beperkt, voor het eerst slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld van Chat met Fier. In veel gevallen ging het bovendien om slachtoffers die nog bij geen andere instantie in beeld waren, en betrof het slachtoffers die voor het eerst over hun situatie spraken.³⁵ De slachtoffers van mensenhandel die in beeld komen bij de chat vormen derhalve een waardevolle en noodzakelijke aanvulling op de officiële mensenhandelregistraties, en de inzichten kunnen worden gebruikt bij het vormgeven en monitoren van beleid en het signaleren van nieuwe trends en ontwikkelingen.

Leeswijzer

In dit rapport wordt eerst stilgestaan bij de methodiek die ten grondslag ligt aan dit onderzoek. Vervolgens wordt ingegaan op wie de slachtoffers van mensenhandel zijn die in 2020 op de chat kwamen, waarbij apart wordt ingegaan op de slachtoffers van seksuele uitbuiting en criminele uitbuiting. Vanwege het gebrek aan onderzoek naar de gevolgen van corona op de aard en omvang van mensenhandel wordt in Hoofdstuk 4 expliciet ingegaan op de vraag in hoeverre de maatregelen naar aanleiding van corona effect hebben gehad op de slachtoffers van mensenhandel op Chat met Fier. Het rapport sluit af met een conclusie om komt daarbij tot drie aanbevelingen.

Over Chat met Fier

Bij Fier komen per jaar ongeveer 10.000 unieke personen op de digitale hulpverleningsfunctie Chat met Fier en worden meer dan 20.000 chatgesprekken gevoerd. Deze (anonieme) gesprekken gaan met name over problemen die bezoekers ervaren in het domein van geweld in afhankelijkheidsrelaties. De drempel om over deze onderwerpen te praten is hoog. In veel gevallen vertellen de bezoekers op de chat voor de eerste keer over de problematiek waarmee zij worstelen (first disclosure), hebben ze last van traumaklachten en speelt er onveiligheid. De medewerkers van de chat zijn professioneel getrainde HBO-hulpverleners en werkzaam bij Fier. Ze hebben veel kennis en ervaring op het gebied van (online) hulpverlening bij misbruik, geweld en uitbuiting. Chat met Fier werkt samen met off- en online partners, zoals: Kindertelefoon, politie, Veilig Thuis, Centrum Seksueel Geweld (CSG), NOC*NSF, helpwanted.nl, 113-online. In de afgelopen jaren zijn er afspraken gemaakt tussen de politie en Chat met Fier over het doorverwijzen van slachtoffers van mensenhandel die op de chat komen en met de politie willen praten over hun situatie naar de AVIM- eenheid in de regio waarin zij wonen.

35 Zie hoofdstuk 3.

2. ONDERZOEKSVERANTWOORDING

In de periode van 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020 zijn door de hulpverleners van Chat met Fier 364 chatgesprekken aangemerkt als chatgesprek gerelateerd aan mensenhandel.³⁶ Tijdens het coderen van de chatgesprekken bleek dat verschillende bezoekers onder twee of meer gebruikersnamen van de chat gebruik hebben gemaakt. Deze 42 zogenoemde 'dubbelingen' zijn daarom voorafgaand aan de analyse uit de dataset gehaald. Daarnaast bleek in 39 chatgesprekken de hulpvraag niet-mensenhandel gerelateerd. Vaak ging het in deze gevallen om hulpvragen met betrekking tot andere vormen van seksueel geweld zoals bijvoorbeeld *sexortion* of om personen die vragen hadden over hun werk als sekswerker. Dit betekent dat in het jaar 2020 283 *unieke* bezoekers met een hulpvraag rondom mensenhandel in beeld zijn gekomen van de chat. Het gaat hierbij om slachtoffers die aangeven dat zij door iemand worden gedwongen om seks te hebben met anderen of tot het plegen van criminele feiten. Tevens kan het gaan om bezoekers die zich zorgen maken dat iemand uit hun omgeving hiertoe wordt gedwongen.

Hoewel met uiterste zorgvuldigheid is getracht het aantal dubbelingen uit de dataset te verwijderen, kan niet worden uitgesloten dat het onverhoopt is voorgekomen dat een persoon dubbel is meegenomen in het onderzoek. Ook is het mogelijk dat een slachtoffer en iemand uit de omgeving van het slachtoffer afzonderlijk van elkaar een chatgesprek hebben gevoerd over dezelfde mensenhandelsituatie. Gezien het aantal personen dat op de chat komt dat zelf geen slachtoffer is, zal dit echter weinig invloed hebben op de resultaten van dit onderzoek. Tegelijkertijd is het ook mogelijk dat sommige slachtoffers van mensenhandel wél op de chat terecht zijn gekomen, maar niet als zodanig zijn geregistreerd of herkend door de hulpverleners. Zo is het mogelijk dat de slachtoffers niet over hun situatie hebben verteld, bijvoorbeeld vanwege angst, trauma of doordat zij zich niet als slachtoffer identificeren.³⁷

Voor het coderen en analyseren van de chatgesprekken is gebruik gemaakt van een codeboek, waarin diverse variabelen, zoals onder meer de achtergrond van de bezoeker, de duur van de uitbuitingssituatie en de achtergrond van de pleger zijn gedefinieerd. Dit codeboek is een uitbreiding en herziening van het codeboek gehanteerd in het onderzoek 'Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel 2019'.³⁸ Zo zijn verschillende variabelen, waaronder *first disclosure* en

de (online) ontmoeting tussen dader en slachtoffer, toegevoegd aan het codeboek. Daarnaast is in het geval dat een chatgesprek is gevoerd door iemand uit de sociale omgeving, een familielid of partner van een slachtoffer, indien mogelijk, tevens het geslacht en de leeftijd van het slachtoffer gecodeerd. Op deze wijze is het codeboek ten opzichte van het vorige rapport verrijkt.

Vanwege de verrijking van het codeboek zijn voor dit onderzoek ook chatgesprekken uit 2019 opnieuw bekeken en de toegevoegde variabelen van het nieuwe codeboek zijn gecodeerd. Tijdens het coderen zijn vier personen uit de dataset verwijderd, omdat zij herleidbaar waren naar een andere gebruikersnaam. Hierdoor is het totale aantal slachtoffers dat in 2019 in beeld kwam van de chat veranderd van 299 naar 295.

In het geval dat er twijfel bestond over het al dan niet coderen van een variabele werd hierover tussen de onderzoekers overleg gevoerd. Het bleek niet mogelijk om in elk gesprek elke variabele te coderen. Bij de bespreking van de resultaten is er daarom voor gekozen om alleen te rapporteren over de populatie van wie de informatie bekend is. Het aantal respondenten kan hierdoor per variabele verschillen. Tot slot kwam het in zes chatgesprekken voor dat een bezoeker wel aangaf dat er sprake was van mensenhandel, maar dat er niet expliciet werd benoemd om welke vorm van mensenhandel het ging. Omwille van de leesbaarheid is er in deze gevallen voor gekozen om deze groep onder te brengen onder de groep seksuele uitbuiting nu dit veruit de grootste groep slachtoffers van mensenhandel is die op de chat komt. Een lijst met definities van de belangrijkste variabelen die in dit onderzoek zijn gehanteerd, is opgenomen in de bijlage. De gecodeerde data is tot slot in SPSS geanalyseerd.

³⁶ Bezoekers kwamen in 2020 op twee verschillende manieren in beeld bij hulpverleners van Chat met Fier. Het grootste gedeelte 83.5% van de bezoekers kwam direct in contact via de online hulpverleningstool Chat met Fier. Daarnaast kwam 16.5% in beeld via het chatplatform van het Centrum Seksueel Geweld.

³⁷ Zie daarover bijvoorbeeld Farrell, Owens & McDevitt, 2014; Nichols & Heil, 2015; CKM 2018.

³⁸ CKM, 2020b.

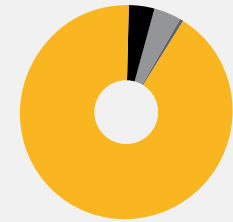
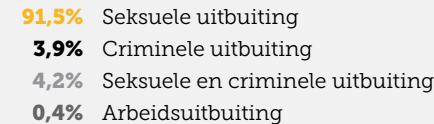
3. SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL IN BEELD

In 2020 zijn in totaal 283 unieke personen op de chat gekomen om te praten over een situatie van mensenhandel. In dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de bevindingen ten aanzien van alle bezoekers die in 2020 op de chat kwamen en een hulpvraag hadden over het onderwerp mensenhandel. Daarbij wordt tevens een vergelijking gemaakt met de achtergrond van de bezoekers in het jaar 2019. In §3.1 wordt specifiek gekeken naar de bezoekers die met een hulpvraag ten aanzien van seksuele uitbuiting op de chat kwamen. Aansluitend wordt ingegaan op de situaties van criminele uitbuiting (§3.2) die in beeld kwamen van de chat. Bij de bespreking van deze vormen van mensenhandel wordt onder meer ingegaan op de duur van de uitbuitingssituatie en de achtergrond van de pleger.

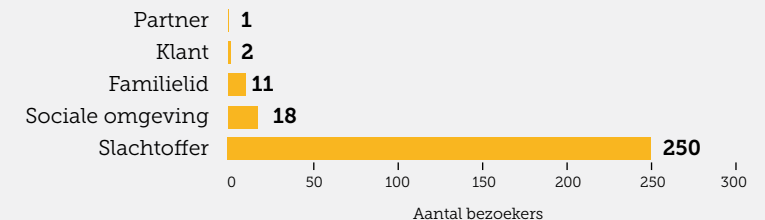
Achtergrondkenmerken bezoekers 2020

- Het overgrote deel (91.5%) van de bezoekers komt praten over een situatie van **seksuele uitbuiting**. Daarnaast zijn 12 gesprekken gevoerd over een combinatie van seksuele- en criminele uitbuiting en 11 gesprekken over alleen criminele uitbuiting. Tot slot is er 1 chatgesprek gevoerd door een slachtoffer van arbeidsuitbuiting.
- Op de chat komen voornamelijk personen die **zelf slachtoffer** zijn geworden van mensenhandel (88.7%). In de andere gevallen is het vaak een familielid of iemand uit de sociale omgeving die zich zorgen maakt om een (vermoedelijk) slachtoffer van mensenhandel. Tot deze categorie behoren hoofdzakelijk vrienden of kennissen van het slachtoffer, maar ook onderwijspersoneel en hulpverlening. Tot slot zijn 2 klanten, personen die een seksafspraak hebben gemaakt met een (vermoedelijk) slachtoffer van mensenhandel, op de chat gekomen.
- De slachtoffers die in beeld komen van de chat zijn **voornamelijk vrouwen of meisjes** (92.5%). In 2020 kwamen 19 mannelijke slachtoffers in beeld.
- De jongste slachtoffers die in 2020 beeld komen bij de chat zijn 9 jaar oud en het oudste slachtoffer dat in beeld komt is 50 jaar. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is **19 jaar** (de mediaan is 17 jaar). Bijna 60% van de slachtoffers is **minderjarig**. Ongeveer een vijfde deel van de slachtoffers is zelfs 15 jaar of jonger, waarvan het grootste deel (n=25) de leeftijd van 13 of 14 jaar heeft.
- Op 1 gesprek na, zijn alle de gesprekken in het Nederlands gevoerd, hetgeen zeer waarschijnlijk betekent dat alle andere bezoekers op de chat de **Nederlandse nationaliteit** hebben of hier zijn opgegroeid. Het komt echter ook incidenteel voor dat personen uit België op de chat terecht komen.

Figuur 1. Vormen van uitbuiting (n = 283)

Figuur 2. Achtergrond bezoeker (n = 282)

Figuur 3. Geslacht slachtoffers (n = 255)

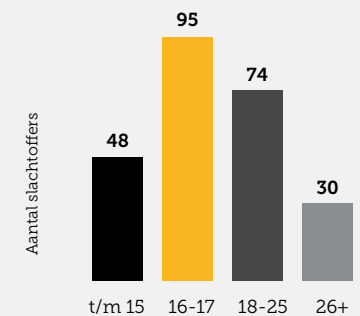

Vrouw:
236
(92,5%)

Man:
19
(7,5%)

Figuur 4. Leeftijd slachtoffers (n = 247)

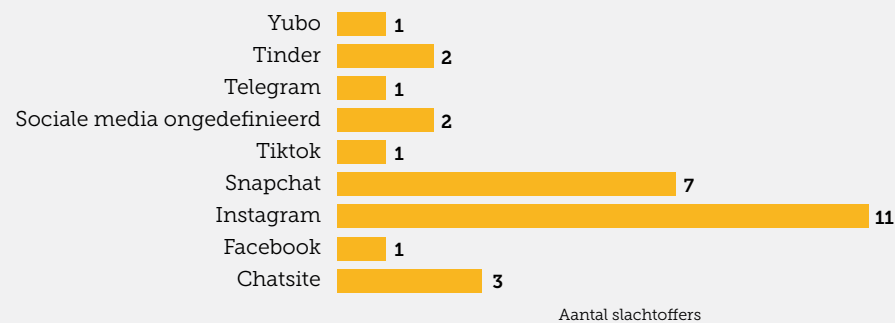

Wat opvalt met betrekking tot de uitbuitingssituaties

Uit de analyse van de chatgesprekken komen ook enkele opvallende bevindingen naar voren. Daarbij is het belangrijk om aan te geven dat deze resultaten dienen te worden beschouwd als een ondergrens nu de hulpverleners niet specifiek naar deze informatie vragen:

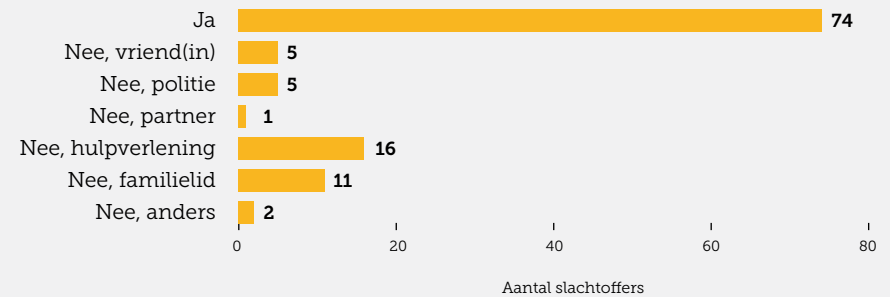
- In 66 chatgesprekken wordt duidelijk op welke wijze de pleger en het slachtoffer elkaar hebben leren kennen. In meer dan de helft van deze gesprekken (n=34) geeft een slachtoffer aan dat hij of zij de dader **online heeft ontmoet**, waarbij de sociale media Instagram en Snapchat het vaakst worden genoemd.
- In 82 chatgesprekken geeft een slachtoffer expliciet aan dat hij of zij in het chatgesprek voor de allereerste keer praat over de uitbuitingssituatie waarin hij of zij verkeert. Dit wordt ook wel first disclosure genoemd. Wanneer alleen wordt gekeken naar de slachtoffers die op het moment van eerste contact nog in een uitbuitingssituatie zitten (n=114), geeft ongeveer 65% aan dat er sprake is van **first disclosure**. 14.9% van de slachtoffers geeft aan dat zij al weleens hebben gepraat over de uitbuitingssituatie met een familielid, een vriend of vriendin of hun partner. Daarnaast heeft 14% van de slachtoffers al eens gesproken met een hulpverlener, zoals een psycholoog of huisarts. 4.4% heeft al contact gehad met de politie.
- 23 bezoekers (8.1%) geven expliciet aan dat er ook nog **andere slachtoffers** zijn die bij de uitbuitingssituatie betrokken zijn.
- Tot slot blijkt dat dwang middels het gebruik van **geweld (86.3%)** of **sextortion (25.5%)**, het onder druk zetten met naaktbeelden, de meest genoemde dwangmiddelen zijn. Daarbij kan één slachtoffer te maken hebben met meerdere dwangmiddelen. 161 bezoekers hebben minimaal één dwangmiddel genoemd. In totaal zijn 247 dwangmiddelen genoemd.

Figuur 5. Online ontmoetingsplaatsen daders en slachtoffers (n = 26)³⁹

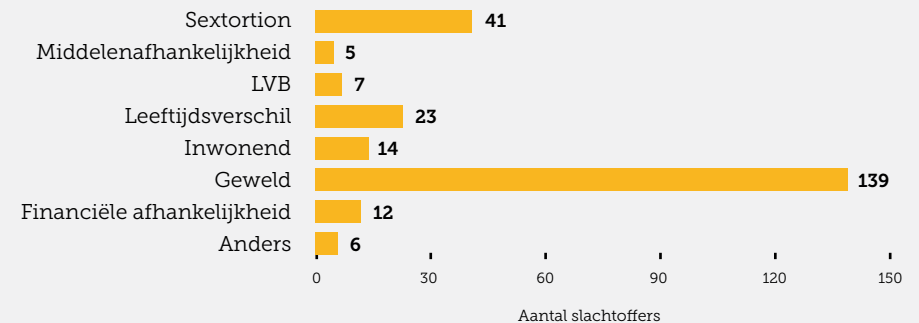

³⁹ Het totaal is hoger dan 26. Dit komt omdat sommige slachtoffers meerdere platforms hebben genoemd. In deze gevallen is er voor gekozen om alle platforms te coderen.

Figuur 6. First disclosure op de chat onder acuut onveilige slachtoffers (n = 114)

Figuur 7. Dwangmiddelen (n = 161)

Vergelijking met het jaar 2019

In 2019 kwamen 295⁴⁰ slachtoffers van mensenhandel in beeld van de chat. In vrijwel alle gevallen ging het om slachtoffers die zelf een chatgesprek voerden en de meeste slachtoffers zaten ten tijde van het contact in een uitbuitingssituatie. In 2020 zien we eenzelfde beeld: 283 slacht-

⁴⁰ Tijdens het opnieuw bekijken van de data uit 2019 zijn nog vier chatgesprekken aangemerkt als dubbelingen.

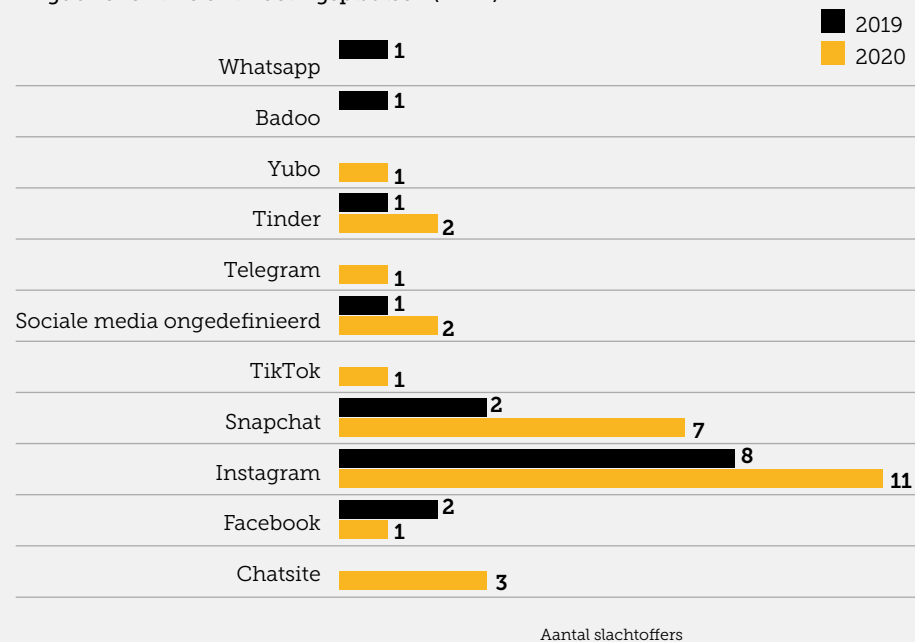

offers van mensenhandel komen in beeld van de chat. Ook in het jaar 2020 is bijna 90% van de bezoekers zélf slachtoffer van mensenhandel. Daarnaast is opnieuw meer dan de helft van de slachtoffers minderjarig.

In 2019 gaven 86 slachtoffers aan dat zij op de chat voor de allereerste keer spraken over wat hen overkomt. 82 van hen zaten ten tijde van het eerste contact in een uitbuitingssituatie. In 2020 gaven 82 slachtoffers aan dat zij op de chat voor het eerst spraken over hun slachtofferschap, waarvan 74 slachtoffers op het moment van het eerste contact in een uitbuitingssituatie zaten.

Opvallend is dat in 2020 meer mannelijke slachtoffers van mensenhandel in beeld komen. Waar dit in 2019 slechts zes mannelijke slachtoffers waren, zijn dit er in 2020 drie keer zo veel. Daarnaast komen er meer slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld. In 2019 waren dit slechts zeven slachtoffers en in 2020 zijn dit er 23. Tot slot werd in 2019 26 keer benoemd dat de pleger en slachtoffer elkaar online hebben ontmoet. In 2020 is dit in 34 gevallen, waarbij in beide jaren de sociale media platformen Instagram en Snapchat het vaakst worden genoemd.

Figuur 8. Online ontmoetingsplaatsen (n=42)⁴¹

3.1 Slachtoffers van seksuele uitbuiting

In 2020 kwamen in totaal 259 bezoekers op de chat om te praten over seksuele uitbuiting. 227 hiervan waren zelf slachtoffer.

Wat is bekend over de slachtoffers van seksuele uitbuiting?

- De slachtoffers van seksuele uitbuiting die op de chat komen zijn voornamelijk vrouwen of meisjes (94.1%). In 2020 kwamen **14 mannelijke slachtoffers** van seksuele uitbuiting in beeld van de chat.
- De jongste slachtoffers zijn 9 jaar oud en het oudste slachtoffer is 50 jaar. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is **19.1 jaar** (de mediaan is 17 jaar). Bijna 60% van de slachtoffers is **minderjarig**. Bijna 20% van de slachtoffers is zelfs 15 jaar of jonger.

Wat is bekend over hun veiligheid en de duur van de uitbuitingssituatie?

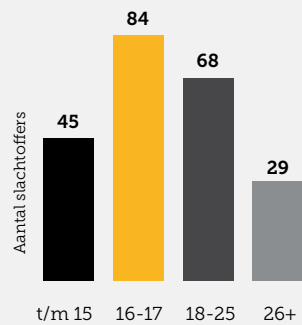
- In een groot deel van de gevallen (87.6%) bevindt het slachtoffer zich op het moment van het eerste contact met een hulpverlener van de chat in een **acuut onveilige situatie**. Dit betekent dat het slachtoffer zich ten tijde van het chatgesprek in een situatie van uitbuiting bevindt.
- In meer dan de helft van de gesprekken wordt aangegeven dat het slachtoffer al langer dan een jaar wordt of is uitgebuit. Voor 40.4% van de slachtoffers geldt zelfs dat hun uitbuitingssituatie **langer dan twee jaar** duurt of heeft geduurd. Dit betekent dat veel van de slachtoffers die op de chat komen in een langdurige en structurele uitbuitingssituatie vastzitten.
- Wanneer gekeken wordt naar de leeftijd van de slachtoffers van wie bekend is dat zij zich tijdens het eerste contact in een uitbuitingssituatie bevinden, valt op dat zowel minderjarigen als meerderjarigen al langer dan een jaar zijn uitgebuit voordat zij op de chat komen.
- Wanneer een bezoeker een pleger noemt, gaat het meestal om de **(ex-)partner** van het slachtoffer (62.2%), gevolgd door een persoon uit de **sociale omgeving** (20.7%) en een **familied** (16.1%) van het slachtoffer. Wanneer de dader uit de familiale kring komt, betreft het in bijna alle gevallen beide of één van de ouders van het slachtoffer. Opvallend is dat het bij het laatstgenoemde bijna even vaak de vader (n=12) als de moeder (n=11) van het slachtoffer is. In vijf gevallen betreft het beiden ouders.
- Tot slot valt op dat in 20.1% (n=52) van de chatgesprekken, de bezoeker aangeeft dat er sprake is van **meerdere plegers** die bij de uitbuiting betrokken zijn. Het gaat hierbij om personen die betrokken zijn bij de uitbuiting, en dus niet om eventuele klanten van het slachtoffer. Ook in dit geval is hier door de hulpverleners achter de chat niet expliciet naar gevraagd en geldt dit aantal dus als een minimum.
- In 10 gesprekken wordt duidelijk dat er zowel meerdere plegers als meerdere slachtoffers betrokken zijn bij de uitbuitingssituatie. Dit duidt op georganiseerdere en complexere mensenhandel netwerken.

41 Het totaal is hoger dan 42. Dit komt omdat sommige slachtoffers meerdere platforms hebben genoemd. In deze gevallen is er voor gekozen om alle platforms te coderen.

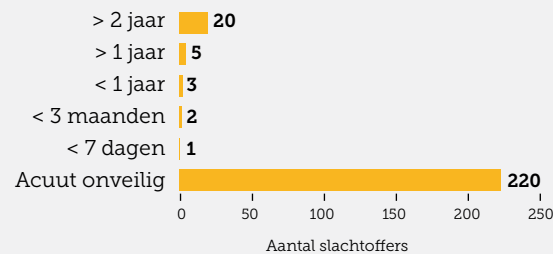
De rol van het internet bij seksuele uitbuiting

Naar aanleiding van de aanbeveling van de Nationaal Rapporteur om het zicht op de technologische ontwikkelingen die een rol spelen ten aanzien van binnenlandse seksuele uitbuiting te vergroten,⁴² is ervoor gekozen om een korte inhoudelijke analyse te maken van de chatsprekken waarin opvallendheden met betrekking tot de rol van het internet en technologie naar voren komen. Uit deze analyse blijkt dat internet in verschillende fasen van de uitbuiting een rol kan spelen. Slachtoffers worden online geworven, op online seksadvertentieplatformen aangeboden, met digitale naaktbeelden gehanteerd en gedwongen tot het verrichten van seksuele handelingen. Enkele slachtoffers geven op de chat bovendien aan digitaal gecontroleerd te worden door hun uitbuiiter, door bijvoorbeeld het *tracken* van de locatie van hun mobiele telefoon. Internet en social media speelt derhalve een grote rol in de verschillende fasen van de uitbuiting. Tegelijkertijd laten de chatsprekken zien dat veel activiteiten die nodig zijn voor het plegen van mensenhandel ook nog altijd analoog plaatsvinden en dat de seksuele uitbuiting in bijna alle gevallen fysiek plaatsvindt. Slechts een aantal slachtoffers zegt naast fysiek ook online te worden uitgebuit binnen de webcamseksindustrie.⁴³ De analyse benadrukt daarmee het belang van het investeren in het vergroten van de technologische kennis en middelen in de aanpak van mensenhandel, maar laat daarbij zien dat ook blijvende aandacht nodig is voor de aanpak van uitbuiting in de analoge wereld.

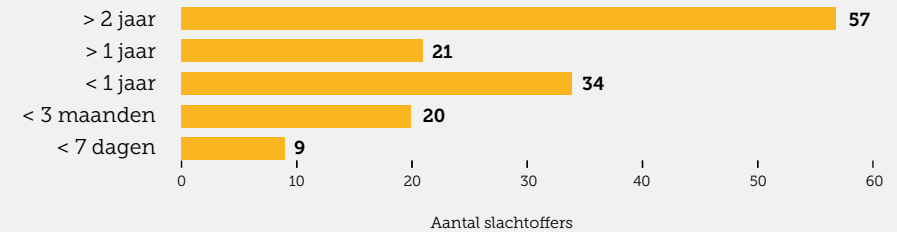
Figuur 9. Leeftijd slachtoffers seksuele uitbuiting (n = 226)

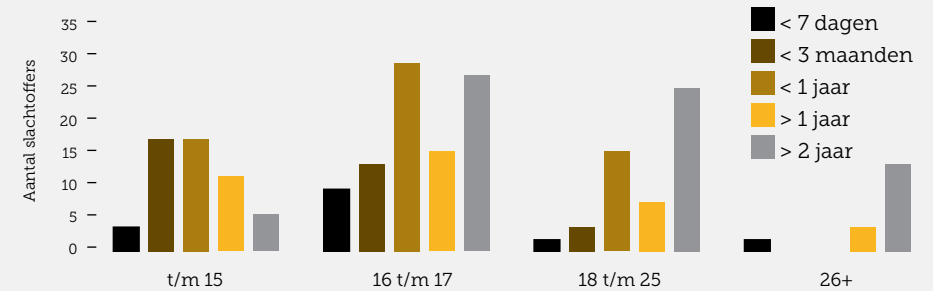
Figuur 10. Hoe lang geleden speelde de uitbuitingssituatie van slachtoffers van seksuele uitbuiting zich af? (n = 251)

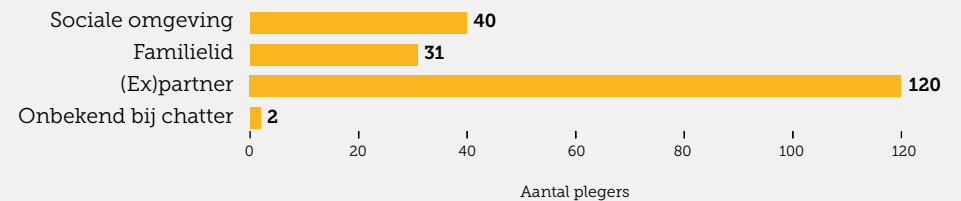
Figuur 11. Duur seksuele uitbuiting (n = 141)

Figuur 12. Leeftijd van acuut onveilige slachtoffers afgezet tegen duur van de uitbuitingssituatie (n = 116)

Figuur 13. Achtergrond mensenhandelaar (n = 193)

42 Nationaal Rapporteur, 2020, p. 61, aanbeveling 3.

43 Drie slachtoffers op de chat geven aan ook te worden uitgebuit via de webcam. Eén van hen wordt uitsluitend gedwongen tot handelingen via de webcam.

Zestienjarig meisje wordt seksueel uitgebuit door haar vriend en zijn vrienden

Het is vaak niet mogelijk om vast te stellen of een slachtoffer door hulp vanuit Chat met Fier uit een uitbuitingssituatie is gekomen, omdat slachtoffers na het verlaten van de uitbuitingssituatie vaak niet terugkomen op de chat om hierover te vertellen. In sommige gevallen wordt het echter wel duidelijk, zoals uit onderstaande casus blijkt.

Een zestienjarig meisje vertelt in november op de chat dat haar vriend haar heeft opgesloten op haar kamer nadat hij haar heeft mishandeld. Door de mishandeling heeft ze veel pijn. Ze vertelt dat haar vriend haar dwingt tot seks met andere mannen en dat hij hier beeldmateriaal van heeft gemaakt. Hierdoor durft ze, als dat al zou kunnen, niet zomaar weg te gaan uit het huis waarin ze is opgesloten. Ze is bang dat deze videobeelden worden verspreid. Bovendien heeft ze tijdens een ruzie gezien dat hij een wapen bezit. Samen met de hulpverlener van de chat bespreekt ze de verschillende mogelijkheden die ze op het moment heeft. De hulpverlener moedigt het meisje, gezien haar acuut onveilige situatie en de verwondingen die ze heeft, aan om direct telefonisch contact op te nemen met de politie. De chat blijft beschikbaar zodat de hulpverlener haar kan helpen indien dat nodig is. In het volgende chatgesprek, een paar uur later, deelt het meisje dat ze op het politiebureau is en dat haar vriend en een paar andere mannen zijn aangehouden.

Minderjarig meisje wordt jarenlang seksueel uitgebuit door haar ouders

In de zomer van 2020 komt er een minderjarig meisje op de chat met de boodschap dat ze het thuis niet fijn heeft. Haar moeder dwingt haar namelijk tot het maken van naaktfoto's. Daarnaast nodigt zij soms mannen thuis uit die haar aanraken en waarmee ze seksuele handelingen moet verrichten. Hoewel ze in verband met andere problematiek regelmatig in contact staat met hulpverlening, durft ze over haar moeder vanwege schaamte al jarenlang niets te zeggen. Op de chat vertelt ze hier voor de allereerste keer over. De medewerkers van de chat begeleiden haar bij het maken van een afspraak met de hulpverleners bij wie ze al bekend is.

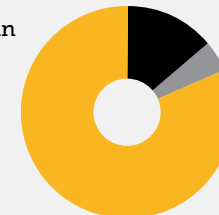
3.2 Slachtoffers van criminele uitbuiting

In 2020 kwamen in totaal 23 slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld van de chat. 22 van de 23 bezoekers waren zelf slachtoffer. Dit betekent dat er in 2020 meer dan drie keer zoveel slachtoffers van criminele uitbuiting op de chat kwamen als in 2019. In twaalf gevallen ging het om een combinatie van criminele uitbuiting en seksuele uitbuiting.

Wat is bekend over de slachtoffers van criminele uitbuiting?

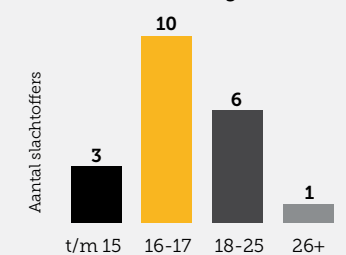
- Slachtoffers van criminele uitbuiting die op de chat komen zijn **voornamelijk vrouwen of meisjes**. In 2020 kwamen daarentegen ook 5 mannelijke slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld van de chat.
- Het jongste slachtoffer van criminele uitbuiting is 13 jaar oud en het oudste slachtoffer is 28 jaar. De gemiddelde leeftijd van de slachtoffers is **17,5 jaar** (de mediaan is 17 jaar).
- 19 slachtoffers worden gedwongen tot het **vervoeren en verhandelen van drugs**. Eén van deze slachtoffers wordt tevens gedwongen tot diefstal. Drie slachtoffers worden gedwongen tot het witwassen van geld. Bij 1 slachtoffer wordt niet expliciet duidelijk tot welke criminele handelingen zij is gedwongen.
- 21 van de 23 slachtoffers van criminele uitbuiting die in beeld van de chat kwamen, bevinden zich op het moment van het eerste contact met een hulpverlener van de chat in een **acuut onveilige situatie**. Dit betekent dat het slachtoffer zich ten tijde van het chatgesprek in de situatie van uitbuiting bevindt. Bij het grootste deel van de slachtoffers duurt de uitbuitingssituatie al langer dan 3 maanden en in 3 gevallen al langer dan 1 jaar.
- Wanneer een bezoeker een pleger noemt, gaat het meestal om iemand uit de **sociale omgeving** van het slachtoffer (n=11), gevolgd door een (ex-)partner (n=7). Een enkele keer komt de pleger uit de familiale kring van het slachtoffer.
- In 8 van de chatgesprekken geeft de bezoeker aan dat er sprake is van **meerdere plegers** die bij de uitbuiting betrokken zijn. In 2 van deze gevallen zijn er meerdere slachtoffers.

Figuur 14. Vormen van criminele uitbuiting (n = 22)

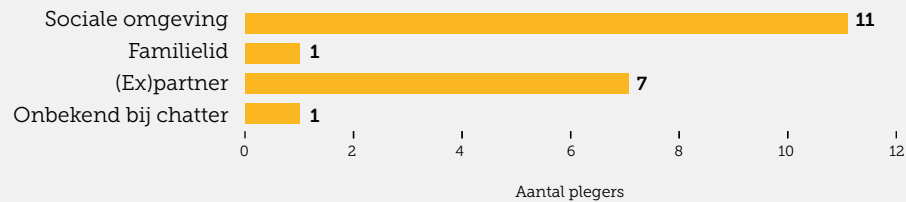

18 (82%) Drugscriminaliteit
3 (14%) Drugscriminaliteit en stelen
1 (4%) Witwassen

Figuur 15. Leeftijd slachtoffers criminele uitbuiting (n = 20)

Figuur 16. Achtergrond mensenhandelaar bij slachtoffers criminele uitbuiting (n = 20)

3.3 Resumé

In 2020 zijn in totaal 283 unieke personen op de chat gekomen om te praten over een situatie van mensenhandel, waarvan bijna 90% procent zelf slachtoffer is geworden. Het overgrote deel (91.5%) van de chatgesprekken gaat over een situatie van seksuele uitbuiting. De slachtoffers die in beeld komen zijn voornamelijk vrouwen of meisjes (92.5%). Negentien mannelijke slachtoffers kwamen in beeld van de chat, wat ruim een verdriedubbeling is ten opzichte van het jaar 2019. Bijna 60% van de slachtoffers is minderjarig en ongeveer een vijfde deel van de slachtoffers is zelfs vijftien jaar of jonger. Opvallend is dat het aantal bezoekers van criminele uitbuiting aanzienlijk is gestegen ten opzichte van het jaar 2019, namelijk van zeven naar 23, waarbij in meer dan de helft van de uitbuitingssituaties een slachtoffer zowel crimineel als seksueel wordt uitgebuit. Slachtoffers van criminele uitbuiting worden veelal gedwongen tot het vervoeren en verhandelen van drugs.

Het grootste deel van de slachtoffers zit tijdens het eerste chatgesprek nog altijd in een uitbuitingssituatie en een groot deel van de slachtoffers geeft aan op de chat voor de allereerste keer te praten over diens slachtofferschap (n=82). Bij de slachtoffers van seksuele uitbuiting duurt of duurde deze uitbuiting vaak al langer dan één jaar en in ruim 40% van de gevallen al langer dan twee jaar. In meer dan de helft van de chatgesprekken over seksuele uitbuiting waarin duidelijk wordt op welke wijze de pleger en het slachtoffer elkaar hebben ontmoet, geeft een slachtoffer aan dat de kennismaking online heeft plaatsgevonden. De meest genoemde ontmoetingsplaatsen zijn Instagram en Snapchat. In een vijfde deel van de chatgesprekken met betrekking tot seksuele uitbuiting (20.1%, n=52) geeft de bezoeker aan dat er sprake is van meerdere plegers die bij de uitbuiting betrokken zijn. In tien van deze uitbuitingssituaties wordt duidelijk dat de plegers samen meer dan één slachtoffer uitbuiten. In het geval van criminele uitbuiting wordt in acht van de 23 chatgesprekken duidelijk dat meerdere plegers een rol spelen bij de uitbuitingssituatie. In twee van deze gevallen is eveneens sprake van meer dan één slachtoffer. Deze zojuist genoemde aantallen dienen te worden beschouwd als een minimum, omdat de hulpverleners van de chat niet expliciet naar deze informatie vragen.

Minderjarige jongen wordt gedwongen tot dealen van drugs

In het najaar komt er een minderjarige jongen op de chat. Hij vertelt dat hij sinds een tijdje weer contact heeft met jongens met wie hij vroeger bevriend was. Met deze groep jongens blowt hij zo nu en dan. De jongen krijgt de wiet en hasj van de groep, omdat hij dit wegens zijn leeftijd niet zelf kan aanschaffen bij een coffeeshop. De jongen geeft aan dat de groep hem sinds kort dwingt tot het dealen van drugs, als tegenprestatie voor de wiet en hasj die hij van hen krijgt. De jongen vertelt dat hij heeft aangegeven dit niet te willen doen, maar dat dit resulteerde in een grote ruzie. De jongens accepteren het niet wanneer hij weigert en zetten hem onder druk met fysiek geweld. De jongen vertelt dat de groep hem de volgende keuze geeft: luisteren naar de groep of 'ze linken hem erbij', waarmee hij bedoelt dat groep de jongen wil verraden bij de politie. De jongen heeft een deel van zijn verhaal al eens aan een kennis verteld, maar durft op de chat pas zijn hele verhaal te delen.

4. DE EFFECTEN VAN DE CORONACRISIS OP MENSENHANDEL

4.1 Inleiding

De coronacrisis heeft in het jaar 2020 effect gehad op alle aspecten van de Nederlandse samenleving. Ook het criminaliteitsbeeld is beïnvloed door de pandemie. Tijdens de 'intelligente lockdown' bestonden grote zorgen over een toename van kindermishandeling.⁴⁴ Daarnaast zijn tijdens de coronacrisis zorgen ontstaan over kinderen die worden uitgebuit in hotels en vakantieparken⁴⁵ en zag Meld Misdaad Anoniem een verdubbeling in het aantal meldingen over illegale prostitutie, waaronder gevallen van seksuele uitbuiting, sinds de uitbraak van het coronavirus.⁴⁶ In Nederland zijn de officiële registraties ten aanzien van seksuele uitbuiting over het jaar 2020 op dit moment nog niet bekend⁴⁷, maar in België steeg het aantal meldingen van minderjarigen die gedwongen werden in de prostitutie van 47 in 2019 naar 66 in 2020.⁴⁸

Tegelijkertijd werden als gevolg van de coronacrisis op 15 maart 2020 alle seksclubs en bordelen gesloten en vanaf 23 maart tot juli 2020 stond de gehele prostitutiebranche stil. Vanaf 15 december gold opnieuw een verbod op het uitvoeren van fysiek sekswerk in Nederland.⁴⁹ Dit heeft tot gevolg dat seksadvertentiewebsites, seksclubs en andere segmenten van de prostitutiebranche in deze periodes geen sekswerk mochten aanbieden. Nu seksuele uitbuiting ook plaatsvindt binnen de legale prostitutiebranche,⁵⁰ zouden de maatregelen naar aanleiding van het coronavirus mogelijk ook hebben kunnen leiden tot een afname van mensenhandel. Zo gaf CoMensha in mei 2020 te kennen dat het aantal meldingen van slachtoffers van mensenhandel sinds de lockdown drastisch was afgenomen.⁵¹

44 Zie: <https://www.trouw.nl/nieuws/als-je-door-de-coronacrisis-binnen-moet-blijven-in-een-huis-vol-geweld-b2448231/>, <https://www.om.nl/actueel/nieuws/2020/04/17/grote-zorgen-over-huiselijk-geweld-tijdens-coronacrisis-%E2%80%9Chet-zicht-vertroebelt%E2%80%9D>.

45 Zie: <https://www.defenceforchildren.nl/actueel/nieuws/seksuele-uitbuiting/2021/zorgen-om-seksuele-uitbuiting-van-kinderen-in-hotels-tijdens-corona/>.

46 Zie: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2373699-de-seksclubs-zijn-dicht-maar-meldingen-van-illegale-prostitutie-zijn-verdubbeld>, <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/coronajaar-2020-zorgde-voor-een-record-aantal-anonieme-tips-over-misdaad-en-ook-over-corona/>.

47 De officiële registraties worden op – of rondom – 18 oktober 2021 gepubliceerd door de Nationaal Rapporteur in de Slachtoffermonitor.

48 Child Focus, 2020, p. 7.

49 Zie: <https://sekswerkexpertise.nl/>.

50 Nationaal Rapporteur, 2016.

51 Zie: <https://www.comensha.nl/actualiteiten/item/corona-en-mensenhandel/>.

Voornoemde maakt zichtbaar dat de concrete effecten van het coronavirus op de situatie en aanpak van seksuele uitbuiting vooralsnog onduidelijk zijn. Enerzijds wordt gesteld dat corona mogelijk heeft geleid tot een toename van het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting, maar tegelijkertijd zijn er aanwijzingen dat de maatregelen juist zouden hebben geleid tot een daling van het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting. Met dit onderzoek wordt beoogd een bijdrage te leveren aan de beperkte kennis over de invloed van de coronacrisis op de prevalentie van seksuele uitbuiting en de uitbuitingsituaties waarin slachtoffers verkeren. Dit hoofdstuk vangt daarom aan met een internationale en nationale literatuurverkenning naar de relatie tussen corona en seksuele uitbuiting. Vervolgens wordt in dit hoofdstuk ingegaan op de bezoekers van Chat met Fier die in 2020 een hulpvraag hadden inzake seksuele uitbuiting. De chatgesprekken van slachtoffers die zich in 2020 in een uitbuitingssituatie bevonden kunnen inzicht bieden in de vraag in hoeverre de pandemie invloed heeft gehad op de prevalentie van seksuele uitbuiting in Nederland. Hierbij zal een vergelijking worden gemaakt met het aantal slachtoffers dat de chat bezocht in het jaar 2019. Daarnaast wordt aan de hand van een kwalitatieve analyse nader ingegaan op de inhoud van de chatgesprekken waarin een link met corona naar voren kwam. Er wordt besproken in hoeverre en op welke manieren corona, en de maatregelen naar aanleiding hiervan, effect hebben gehad op de uitbuitingssituaties van slachtoffers van seksuele uitbuiting in Nederland. Het hoofdstuk sluit af met een conclusie.

4.2 Literatuurverkenning

In Nederland is nog vrijwel geen onderzoek verricht naar de effecten van de coronacrisis op de aard en omvang van mensenhandel. Bij de studies die hier wel inzicht in bieden, ontbreekt het bovendien veelal aan empirische onderbouwing. Terre des Hommes stelt bijvoorbeeld dat door de coronacrisis meer kinderen in Nederland risico lopen om slachtoffer te worden van seksuele uitbuiting, omdat zij zich veel vaker op sociale media begeven tijdens de lockdown, maar het ontbreekt aan cijfermatige onderbouwing waaruit blijkt dat kinderen ook daadwerkelijk vaker uitgebuit zijn.⁵² Ook Europol stelt in een rapport uit 2020 dat er met name in april en mei een forse piek was te zien in online seksueel misbruik en uitbuiting van kinderen.⁵³ In het onderzoek gaat het hierbij echter vooral om een toename van online seksueel misbruik en niet van mensenhandel zoals dit is strafbaar gesteld in Nederland. In de voortgangsrapportage tegen mensenhandel van de Europese Commissie wordt ook gesteld dat criminelen sterk hebben

52 Zie: <https://www.terredeshommes.nl/nl/actueel/coronacrisis-toename-online-misbruik-in-nederland>.

53 Europol, 2020. (<https://www.europol.europa.eu/publications-documents/exploiting-isolation-offenders-and-victims-of-online-child-sexual-abuse-during-covid-19-pandemic>).

geprofiteerd van de maatregelen naar aanleiding van het coronavirus en dat slachtoffers van mensenhandel steeds vaker via het internet worden aangeboden en in de privésfeer worden uitgebuit.⁵⁴ In de rapportage wordt echter verder niet duidelijk om wat voor een toename dit zou gaan. Uit verkennend onderzoek van Fier blijkt dat in de periode maart en april 2020 bijna een verdubbeling zichtbaar was in het aantal bezoekers op de hulplijn Chat met Fier met een hulpvraag gerelateerd aan seksuele uitbuiting ten opzichte van de maanden januari en februari.⁵⁵ Op basis van het onderzoek kon echter niet worden gesteld in hoeverre dit betekent dat ook daadwerkelijk meer personen in deze periode slachtoffer zijn geworden van seksuele uitbuiting, of dat de toename op de chat kwam door een verschuiving van de traditionele hulpverlening naar de online hulpverlening, nu eerstgenoemde vanwege de coronamaatregelen verder op afstand is komen te staan.

Hoewel vooralsnog weinig empirisch onderzoek is verricht naar het effect van de maatregelen op de aard en omvang van seksuele uitbuiting, is er wel onderzoek gedaan naar de gevolgen van corona voor de prostitutiebranche in Nederland. Hoewel sekswerk en seksuele uitbuiting twee van elkaar te onderscheiden fenomenen zijn, blijkt uit onderzoek dat een aanzienlijk deel van de slachtoffers van seksuele uitbuiting binnen de reguliere prostitutiesector wordt uitgebuit.⁵⁶ Ondanks het verbod op sekswerk bleek het tijdens de coronacrisis mogelijk om op grote Nederlandse seksadvertentiewebsites – Kinky.nl, Sexjobs.nl en Speurder.nl – nog altijd advertenties te plaatsen voor het aanbieden van fysieke seksuele diensten.⁵⁷ Uit het onderzoek van Azam, Adriaenssens en Hendrickx naar de Nederlandse en Belgische prostitutie markten ten tijde van de coronacrisis, blijkt wel dat gedurende de lockdown aantoonbaar minder transacties hebben plaatsgevonden.⁵⁸ Dit betekent dat in totaal minder betaalde seksuele diensten tussen sekswerkers en klanten hebben plaatsgevonden dan voorafgaand aan de coronacrisis. Uit het onderzoek komt naar voren dat met name het marktaandeel van de zichtbare prostitutiesector, te weten de raamprostitutie, bordelen en massagesalons, afnam tijdens de coronamaatregelen. Tegelijkertijd nam het marktaandeel van de minder zichtbare sectoren, escort en thuisprostitutie, in dezelfde periode juist relatief toe, ondanks dat ook hier sprake was van een absolute afname in transacties.⁵⁹

Tijdens de coronapandemie was een toename te zien van digitale seksuele dienstverlening, zoals bijvoorbeeld het aanbod van webcamseks, wat mogelijk duidt op een tweede verschuiving

binnen de prostitutiebranche als gevolg van het verbod op fysieke seksuele dienstverlening.⁶⁰ De verandering van het aanbieden van fysieke diensten naar het aanbieden van online diensten is echter niet voor alle sekswerkers een mogelijkheid, omdat dit onder meer een officiële online bankrekening vereist.⁶¹ Dit leidt mogelijk tot een groep kwetsbare personen die doorgaat met het leveren van fysieke seksuele diensten in een omgeving met minder of geen toezicht. Deze kwetsbaarheid vergroot de kans op misstanden, zoals misbruik, en slachtofferschap van mensenhandel.⁶²

Hoewel, zoals reeds benoemd, nog beperkt empirisch onderzoek is verricht naar de effecten van corona op de aard en omvang van mensenhandel, is al wel veel onderzoek verricht naar de kwetsbaarheden en risicofactoren voor het ontstaan van seksuele uitbuiting.⁶³ Onderzoek van onder meer Todres en Diaz uit 2020 suggereert dat de coronacrisis veel van deze kwetsbaarheden heeft vergroot, waarmee het risico op seksuele uitbuiting ook is toegenomen.⁶⁴ Greenbaum et al. verdelen deze corona gerelateerde risico's van mensenhandel in drie onderling samenhangende categorieën: (1) gezinsgerelateerde problemen (2) economische problemen en (3) beperkingen in professionele hulp.⁶⁵ In het navolgende wordt op deze drie categorieën dieper ingegaan.

Gezinsgerelateerde problematiek en de toename van internetgebruik onder jongeren

Een eerste categorie van kwetsbaarheid die volgens Greenbaum et al. naar aanleiding van de coronacrisis zou zijn toegenomen komt voort uit gezinsgerelateerde problematiek. Zij stellen dat de pandemie tot een toename van partnergeweld en kindermishandeling heeft geleid, hetgeen risicofactoren zijn voor het ontstaan van nieuwe situaties van mensenhandel. Door de pandemie zijn wereldwijd contactbeperkende maatregelen ingevoerd en gelden in veel landen regels waarmee de bewegingsvrijheid van mensen wordt ingeperkt. Dit heeft tot gevolg dat in veel huishoudens door alle bewoners meer tijd wordt doorgebracht in huis, waardoor met name in huishoudens waar al sprake is van geweld, de spanningen toenemen. Greenbaum et al. beschrijven dat deze thuissituaties door onder andere het sluiten van de scholen sneller onopgemerkt blijven en mogelijk kinderen drijven tot het weglopen van huis, waardoor het risico op slachtofferschap van mensenhandel verder toeneemt. Daarnaast benoemen zij dat spanningen binnenshuis en/of de aanwezigheid van een (potentiële) zedendader kinderen kwetsbaar maken voor misbruik en uitbuiting. Ook in Nederland wordt het aantal slachtoffers van kindermishandeling tijdens de eerste lockdown hoger geschat ten opzichte van een periode zonder

54 Europese Commissie, 2020.

55 Fier, 2020.

56 Nationaal Rapporteur, 2016.

57 Zie: <https://www.kit.nl/back-to-the-street/> en <https://www.platform-investico.nl/artikel/seks-werk-gaat-door-geannoteerd-verhaal/>.

58 Azam, Adriaenssens & Hendrickx, 2020.

59 Azam, Adriaenssens & Hendrickx, 2020.

60 CKM, 2021a.

61 Zie: <https://www.kit.nl/back-to-the-street/>.

62 Zie: <https://www.kit.nl/back-to-the-street/>; De Wildt, Andeweg & Sondejker, 2020.

63 Zie bijvoorbeeld Franchino-Olsen, 2019.

64 Todres & Diaz, 2021.

65 Greenbaum, Stoklosa & Murphy, 2020.

lockdown, blijkt uit onderzoek van de Universiteit Leiden.⁶⁶ Uit dit onderzoek blijkt eveneens dat met name gezinnen met kinderen over wie al zorgen bestonden kwetsbaar lijken als gevolg van de maatregelen. Uit onderzoek naar huiselijk geweld van het Verwey Jonker instituut blijkt echter, in lijn met het aantal meldingen bij Veilig Thuis, dat bij kwetsbare gezinnen waar geweld speelt of heeft gespeeld, het geweld tijdens de coronacrisis niet zou zijn toe- of afgenomen.⁶⁷

Daarnaast beschrijven Greenbaum et al. dat vanwege de beperkingen omtrent het onderwijs, sport en sociale activiteiten jongeren meer tijd doorbrengen op het internet, waaronder op sociale media en andere online platformen. Volgens Greenbaum et al. lopen kinderen die risicovol gedrag vertonen op het internet, zoals het delen van persoonlijke informatie met iemand die zij online hebben leren kennen, een groter risico om slachtoffer te worden van online seksuele uitbuiting. Ook Unicef beschrijft dat de toename van internetgebruik de kans vergroot dat kinderen in contact komen met mogelijke daders, die de behoefte van kinderen tot het leggen van nieuwe contacten kunnen misbruiken door kinderen te ronselen voor online of offline seksueel misbruik of seksuele uitbuiting.⁶⁸ Gosh et al. stellen dat daders misbruik maken van de kwetsbare positie van kinderen en het verminderde toezicht op het online gedrag van kinderen doordat zij vanwege de maatregelen naar aanleiding van de coronacrisis veel meer tijd alleen thuis doorbrengen. Door de coronacrisis zitten bovendien ook meer volwassenen in sociale isolatie, wat mogelijk de vraag naar kinderpornografisch materiaal vergroot.⁶⁹ Volgens het *National Center for Missing and Exploited Children* in de Verenigde Staten nam het aantal meldingen over online uitbuiting tussen maart en april 2020 mede om deze redenen dan ook toe van 2 miljoen naar 4.2 miljoen meldingen.⁷⁰

Ook wanneer specifiek wordt gekeken naar Nederland wordt bovenstaand beeld ondersteund. Zo meldden tijdens de eerste lockdown ruim twee keer zo veel jongeren bij Helpwanted.nl dat zij slachtoffer zijn geworden van online seksueel misbruik.⁷¹ Met name het aantal meldingen van *sextortion*, het afpersen met naaktbeelden, nam toe en in mindere mate het aantal meldingen van *grooming*.⁷² Het hoge aantal meldingen van online misbruik tijdens de eerste lockdown

66 Vermeulen, van Berkel & Alink, 2020.

67 Steketee et al., 2020.

68 Unicef, 2020.

69 Ghosh et al., 2020.

70 Zie: <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2020/05/09/online-child-abuse-complaints-surpass-4-million-in-april-this-is-how-cops-are-coping-despite-covid-19/?sh=3bb24b6648db> en <https://www.ecpat.org/news/one-year-on-how-has-covid-19-impacted-the-sexual-exploitation-of-children/>.

71 Zie: <https://pointer.kro-ncrv.nl/aantal-meldingen-van-sextortion-tijdens-corona-meer-dan-verdubbelde>.

72 Zie: <https://www.parool.nl/nederland/hulpvraag-bij-seksueel-misbruik-onder-jongeren-steeg-explosief-tijdens-lockdown~b2003d8e/>.

wordt door het Expertisecentrum Online Kindermisbruik eveneens toegeschreven aan het feit dat jongeren niet meer fysiek naar school gaan en weinig sociale activiteiten hebben. Hierbij wordt echter wel genoemd dat een deel van de meldingen betrekking heeft op naaktbeelden uit het verleden en de angst dat deze alsnog online worden geplaatst. Door de sluiting van de scholen konden deze jongeren niet terecht bij docenten om te praten over hun situatie. Dit wijst op een mogelijke verschuiving naar online hulpverlening doordat andere hulp verder op afstand is komen te staan, zoals ook wordt genoemd in het onderzoek van Fier.⁷³ Het is derhalve onduidelijk of de toename van internetgebruik als gevolg van de lockdown daadwerkelijk heeft geleid tot meer gevallen van online misbruik of dat meer jongeren hierover praten, waardoor meer slachtoffers in beeld komen.

Economische spanningen

Greenbaum et al. omschrijven economische spanningen als tweede categorie van risicofactoren voor seksuele uitbuiting tijdens de pandemie. Allereerst lopen kwetsbare populaties door de economische gevolgen van de coronacrisis een vergroot risico op slachtofferschap van mensenhandel. Zo kunnen kinderen en adolescenten in een zoektocht naar betere leefomstandigheden kwetsbaar zijn voor mensenhandel in de vorm van seksuele uitbuiting of dwangarbeid.⁷⁴ Todres en Diaz beschrijven dat het wijdverspreide verlies van banen kan resulteren in een onvermogen om de huur betalen, wat kan resulteren in een verhoogd risico op uitbuiting, waaronder 'overlevingsseks'.⁷⁵ Ten tweede kunnen economische spanningen mensen aanmoedigen zich bezig te houden met illegale activiteiten, waaronder mensenhandel. Zo stellen Greenbaum et al. dat volwassenen in een financieel kwetsbare situatie kunnen overgaan tot het seksueel uitbuiten van hun eigen kinderen, om zichzelf en het gezin in levensbehoeften te voorzien,⁷⁶ bijvoorbeeld in de vorm van het *live streamen* van seksueel kindermisbruik. Tot slot is het voor volwassenen die werkzaam zijn in de prostitutiebranche door het stilleggen van de sector moeilijker inkomsten te genereren, waardoor zij mogelijk meer risico's gaan nemen bij het werven van klanten, waarmee de kans groter wordt dat zij slachtoffer worden van seksueel geweld en/of seksuele uitbuiting.⁷⁷ Dit blijkt ook uit onderzoek van het Verwey Jonker Instituut naar de impact van de coronacrisis op sekswerkers in Nederland.⁷⁸ In gesprekken met sekswerkers komt naar voren dat een deel van de sekswerkers ondanks de maatregelen doorgaat met werken, waarbij hun kwetsbaarheid toeneemt. Zo beschrijft de Wildt van het Verwey Jonker Instituut dat er signalen zijn dat klanten misbruik maken van de economische nood van sekswerkers, door grensoverschrijdend of denigrerend gedrag of seksueel contact zonder voorbehoedsmiddel.

73 Fier, 2020.

74 Ramaswamy & Seshardi, 2020.

75 Todres & Diaz, 2020.

76 Greenbaum et al., 2020.

77 Azam, Adriaenssens en Hendrickx, 2021; Greenbaum et al. 2020.

78 De Wildt, R., Andeweg, S., & Sondejker, F, 2020.

Signalen van mensenhandel sneller over het hoofd gezien

Volgens Greenbaum et al. heeft de pandemie tot slot niet alleen effect op de prevalentie van uitbuitingsituaties, maar ook de omstandigheden van slachtoffers van mensenhandel lijken als gevolg van de coronacrisis verder te zijn verslechterd. Naast dat zij door gedwongen seks een grotere kans hebben om het virus te krijgen,⁷⁹ verkleint de kans dat zij worden gesignaleerd en daarmee uit hun situatie kunnen worden gehaald. Vanwege de impact van het coronavirus op de gezondheidszorg, is de aandacht voor het signaleren van slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties, waaronder mensenhandel, afgenomen en daarmee bemoeilijkt. Volgens Greenbaum et al. leidt dit dan ook tot situaties waarin slachtoffers van seksuele uitbuiting over het hoofd worden gezien.⁸⁰

Naast zorgpersoneel zijn bovendien ook andere eerstelijnsprofessionals die vanwege de aard van hun werk in contact kunnen komen met slachtoffers van mensenhandel in Nederland verder op afstand komen te staan.⁸¹ Als gevolg van de maatregelen hebben maatschappelijk hulpverleners minder *face-to-face* contact met cliënten, waardoor ook zij signalen van mensenhandel sneller zullen missen. Scholieren en studenten hebben daarnaast een lange periode geen fysieke lessen kunnen volgen en hadden daardoor minder contact met hun docenten, mentor en ander onderwijspersoneel. Het digitale onderwijs maakt het voor docenten lastiger om signalen van mensenhandel te herkennen.⁸²

Corona leidt mogelijk ook tot afname slachtoffers seksuele uitbuiting

Ondanks dat veel voornoemde factoren kunnen bijdragen aan een toename van het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting, kan tegelijkertijd niet worden uitgesloten dat de maatregelen naar aanleiding van corona juist hebben geleid tot een daling van het aantal slachtoffers in Nederland. Zo heeft het verbod op sekswerk er mogelijk voor gezorgd dat het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting dat via de reguliere seksadvertentieplatforms werd aangeboden, is afgenomen.⁸³ Bovendien heeft het verbod op sekswerk mogelijk een afschrikkende werking gehad op klanten die naar aanleiding van de maatregelen minder afspraken hebben gemaakt. Daarnaast kan angst voor het oplopen van het coronavirus evenals de oproep van de overheid om zoveel mogelijk thuis te blijven en het vermijden van sociaal contact ook hebben bijgedragen aan een afname van de vraagzijde van prostitutie, waarbij dit eveneens mogelijk tot gevolg heeft gehad dat minder slachtoffers van seksuele uitbuiting werden aangeboden. Het feit dat het aantal registraties van mogelijke slachtoffers van seksuele uitbuiting bij CoMensha in de eerste

maanden na de lockdown fors was afgenomen, wijst hier mogelijk ook op.⁸⁴ Tegelijkertijd is het ook mogelijk dat de daling van het aantal geregistreerde slachtoffers juist voortkomt uit het feit dat slachtoffers op minder zichtbare plekken werden aangeboden ten tijde van de lockdown en dat bovendien signalerende instanties verder op afstand zijn komen te staan.

4.3 Beknopte onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verschaffen in de effecten van de coronacrisis op de aard en omvang van seksuele uitbuiting in Nederland. De methodiek van dit onderzoek komt grotendeels overeen met de methode omschreven in Hoofdstuk 2 van het rapport. Aanvullend is gekeken naar de start van de uitbuitingssituatie, waarbij specifiek is bekeken of deze na 1 maart 2020 plaatsvond. Deze datum is gekozen omdat in de eerste week van maart in Nederland de eerste maatregelen ter bestrijding van het coronavirus zijn ingevoerd.⁸⁵ Ook bij de data over het jaar 2019 is gekeken naar de start van de uitbuitingssituatie, waardoor het mogelijk is de periode 1 maart tot en met 31 december van 2019 en 2020 met elkaar te vergelijken. Hierdoor zijn de uitbuitingssituaties die tijdens de coronacrisis zijn ontstaan in kaart gebracht, waarmee kan worden bekeken in hoeverre dit aantal afwijkt van dezelfde tijdperiode in 2019. Hiermee wordt beoogd inzicht gegeven in de invloed van de coronacrisis op het ontstaan van seksuele uitbuiting.

Het onderzoek bestaat daarnaast uit een inhoudelijke analyse van de chatgesprekken. Hiervoor is in het codeboek bijgehouden in welke chatgesprekken een link met de coronacrisis naar voren kwam. Deze variabele is gescoord wanneer inhoudelijk werd gesproken over corona, de maatregelen of aanverwante onderwerpen. Vervolgens zijn deze chatgesprekken aan de hand van een thematische analyse, zoals beschreven door Braun en Clarke,⁸⁶ geanalyseerd.

4.4 Resultaten: bezoekers op Chat met Fier

In 2020, het jaar waarin de coronacrisis aanving, kwamen in totaal 283 *unieke* slachtoffers van mensenhandel in beeld van Chat met Fier. In de onderstaande resultaten wordt specifiek gekeken naar het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting dat in 2020 in beeld kwam van de chat. Daarnaast wordt bekeken in hoeverre dit aantal, als mogelijk gevolg van de pandemie, afwijkt van de cijfers over het jaar 2019. Vervolgens worden op basis van een inhoudelijke analyse van de chatgesprekken waarin een link met de coronacrisis naar voren kwam zes mogelijke effecten van de coronacrisis op seksuele uitbuiting besproken.

79 Todres & Diaz, 2020.

80 Greenbaum et al., 2020; Todres, 2020.

81 Fier, 2020.

82 Todres & Diaz, 2020; Greenbaum et al., 2020.

83 Fier, 2020.

84 Zie: <https://www.comensha.nl/actualiteiten/item/corona-en-mensenhandel/>.

85 Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/09/hygiemaatregelen-van-be-lang-om-verspreiding-coronavirus-tegen-te-gaan>.

86 Braun & Clarke, 2006.

4.4.1 Kwantitatieve analyse

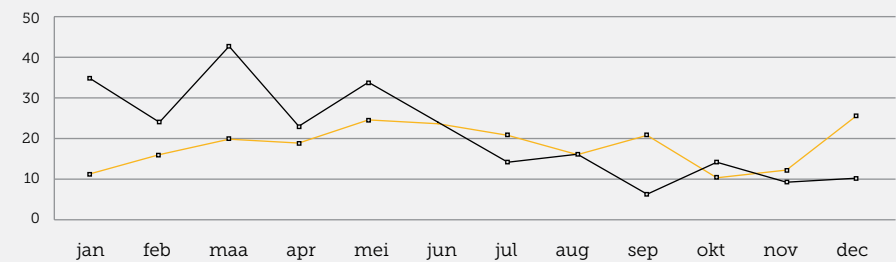
Ondanks de contactbeperkende maatregelen die in maart tot en met december 2020 van kracht waren en het verbod op prostitutiewerkzaamheden dat van toepassing was in de maanden maart tot en met juni en de helft van december 2020, laat dit onderzoek zien dat er geen opvallend verschil is waar te nemen in het aantal bezoekers ten aanzien van seksuele uitbuiting op de chat in 2019 en 2020. In 2019 kwamen in totaal 252 acuut onveilige slachtoffers van seksuele uitbuiting in beeld van de chat. Acueel onveilig betekent dat het slachtoffer ten tijde van het eerste chatgesprek in een situatie van uitbuiting zit. In 2020 kwamen in totaal 220 acuut onveilige slachtoffers van seksuele uitbuiting in beeld. In beide jaren zijn de chatgesprekken voornamelijk gevoerd door personen die zelf slachtoffer zijn geworden van seksuele uitbuiting.

Tussen 1 maart en 31 december 2020, de periode waarin de coronacrisis aanving en de daaropvolgende maanden waarin verschillende contactbeperkende maatregelen van kracht waren, kwamen 193 acuut onveilige slachtoffers van seksuele uitbuiting in beeld. In 2019 kwamen in dezelfde tijdperiode ook precies 193 acuut onveilige slachtoffers van seksuele uitbuiting in beeld van de chat. Deze cijfers laten zien dat ondanks de maatregelen nog steeds hetzelfde aantal slachtoffers seksueel werd uitgebuit tijdens de coronacrisis en hierover contact zocht met een hulpverlener van de chat. Dit wijst erop dat ondanks de adviezen van de overheid, de maatregelen, waaronder het tijdelijk sluiten van de prostitutiesector, en de kans op besmetting, seksuele uitbuiting van (minderjarige) personen in Nederland onverminderd is doorgegaan. Daarnaast doet dit ook vermoeden dat de vraag naar betaalde seks met slachtoffers van seksuele uitbuiting niet is afgenomen ten tijde van corona. Bovenstaande cijfers suggereren dan dat ondanks de pandemie nog evenveel personen seksueel zijn uitgebuit als in 2019.

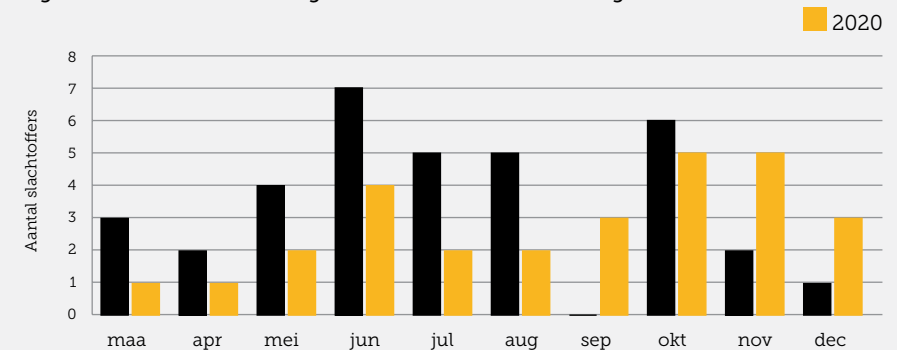
Om inzichtelijk te krijgen of tijdens de coronacrisis ook nieuwe uitbuitingssituaties zijn ontstaan, is gekeken naar de start van de uitbuitingssituaties. Hierbij geldt de kanttekening dat de start van de uitbuiting niet in ieder gesprek (nauwkeurig) wordt aangeduid, waardoor de aantallen als minimum dienen te worden beschouwd. Figuur 2 geeft weer hoeveel slachtoffers van seksuele uitbuiting per maand in beeld van de chat zijn gekomen en bij wie de uitbuitingssituatie tussen 1 maart en 31 december 2020 aanving. Dit hoeft niet te betekenen dat het slachtoffer ook in dezelfde maand waarop hij of zij op de chat kwam slachtoffer werd. Het slachtofferschap kan al eerder zijn aangevangen, maar nooit voor 1 maart 2020. In totaal gaat het om 28 slachtoffers. Dit betekent dat de uitbuitingssituatie van deze slachtoffers tijdens de coronacrisis is gestart. Wanneer wordt gekeken naar het aantal 'nieuwe uitbuitingssituaties' in dezelfde periode in het jaar 2019, valt op dat destijds 35 slachtoffers in beeld kwamen van de chat. Dit betekent dat, in vergelijking met het jaar 2019, in 2020 een lichte daling heeft plaatsgevonden in het aantal slachtoffers in beeld van de chat van wie de uitbuitingssituatie is gestart in de periode maart tot en met december. Dit is echter geen substantieel groot verschil, wat opmerkelijk is gezien de coronamaatregelen die van kracht waren in deze periode in 2020.

Hoewel het om relatief kleine aantallen gaat, is het belangrijk deze resultaten te plaatsen binnen de bredere context van de slachtoffers die in beeld komen van Chat met Fier. Zowel uit het rapport 'Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2019' als onderhavig onderzoek blijkt namelijk dat de meeste slachtoffers van seksuele uitbuiting pas na één of twee jaar na de start van hun uitbuitingssituatie voor het eerst een chatgesprek voeren bij Chat met Fier, waarbij dit voor veel slachtoffers bovendien de allereerste keer is dat zij over hun slachtofferschap praten. Dit suggereert dat mogelijk over één of twee jaar de invloed van de pandemie op seksuele uitbuiting duidelijker zichtbaar zal worden in het aantal chatgesprekken inzake seksuele uitbuiting. Het is daarom belangrijk om het effect van de coronacrisis ook in de komende jaren te blijven monitoren.

Figuur 17. Acueel onveilige slachtoffers seksuele uitbuiting per maand in beeld bij Chat met Fier

Figuur 18. Nieuwe uitbuitingssituaties seksuele uitbuiting vanaf 1 maart

4.4.2 Kwalitatieve analyse van de chatgesprekken gerelateerd aan corona

Naast de kwantitatieve analyse van de chatgesprekken is gekeken naar de inhoud van het aantal chatgesprekken waarin een link met corona en aanverwante onderwerpen naar voren kwam. De resultaten van deze analyse bestaan uit persoonlijke ervaringen van slachtoffers van seksuele uitbuiting en zijn daardoor niet generaliseerbaar. De resultaten geven echter wel inzicht in de wijze waarop de coronacrisis invloed kan hebben op de uitbuitingssituaties waarin slachtoffers van seksuele uitbuiting verkeren.

Uit de analyse van de gesprekken blijkt dat in 22 chatgesprekken expliciet gesproken wordt over corona en daaraan verwante onderwerpen. Dit impliceert dat corona niet bij alle slachtoffers van seksuele uitbuiting een zodanig grote rol speelt dat het wordt benoemd in het chatgesprek. Dit betekent mogelijk dat corona niet op alle uitbuitingssituaties van invloed is geweest, wat opvallend is gezien de verschillende maatregelen die van kracht waren in de periode van 1 maart tot en met 31 december 2020. Tegelijkertijd komt dit beeld overeen met het feit dat in 2020 nog steeds veel slachtoffers op de chat kwamen die op het moment van het chatgesprek in een uitbuitingssituatie zaten. Deze uitbuitingssituaties zijn derhalve niet gestopt als gevolg van de coronacrisis. Dit wordt op basis van de inhoudelijke analyse van de chatgesprekken ondersteund, gezien door verschillende slachtoffers wordt aangegeven dat zij, ondanks de contactbeperkende maatregelen, nog steeds gedwongen seks moeten hebben. Tot slot dient te worden opgemerkt dat de hulpverleners van de chat niet expliciet hebben gevraagd in hoeverre de maatregelen naar aanleiding van corona van invloed waren op de uitbuitingssituatie. Dit betekent dat corona mogelijk bij meer situaties een rol heeft gespeeld, maar dat dit in de gesprekken niet naar voren is gekomen.

Alle 22 slachtoffers bevinden zich ten tijde van het eerste chatgesprek in een uitbuitingssituatie, wat betekent dat zij nog steeds gedwongen worden om seks te hebben tegen betaling. Onder hen bevindt zich één mannelijk slachtoffer. De rest zijn meisjes en vrouwen. Het jongste slachtoffer dat zich tijdens een chatgesprek met de hulpverlener uitlaat over corona en aanverwante onderwerpen, en de invloed daarvan op diens uitbuitingssituatie, is veertien jaar en het oudste slachtoffer is 31 jaar. Negen van de 22 slachtoffers zijn minderjarig. Hoewel het slechts om een beperkt aantal gesprekken gaat waarin een slachtoffer expliciet iets deelt over hoe de coronacrisis effect heeft op diens uitbuitingssituatie, blijkt uit de inhoudelijke analyse dat corona en de maatregelen naar aanleiding van het virus op zes verschillende manieren invloed lijken te hebben op de aard van seksuele uitbuiting in Nederland.

Allereerst geven verschillende slachtoffers aan dat zij nog steeds klanten ontvangen. Een aantal slachtoffers vertellen bovendien dat zij tijdens de coronacrisis juist meer klanten moeten ontvangen dan voorheen. Een van de slachtoffers geeft aan dat zij denkt dat dit een gevolg is van het verbod op sekswerk. Een mogelijkheid is dat slachtoffers die gedwongen worden om te werken meer klanten ontvangen, omdat er meer vraag bestaat naar hun 'diensten' doordat veel sekswerkers zijn

gestopt met fysieke werkzaamheden. Slachtoffers van wie de mensenhandelaren zich wel aan de maatregelen houden, en dus (tijdelijk) geen seks tegen betaling meer hebben als gevolg van het verbod op sekswerk, merken mogelijk ook een effect van de coronacrisis op hun situatie. Een meerderjarig slachtoffer geeft aan dat er door de coronacrisis minder geld binnenkomt, waardoor haar vriend, die haar dwingt tot seks tegen betaling, erg gefrustreerd en agressief is.

Ten tweede blijkt uit de inhoudelijke analyse dat tijdens de coronacrisis ook nieuwe uitbuitingssituaties zijn ontstaan, wat overeenkomt met de resultaten van de kwantitatieve analyse. Twee slachtoffers vertellen op de chat dat hun uitbuitingssituaties zijn ontstaan doordat zij op zoek waren naar een baan. Een van deze slachtoffers vertelt op de chat dat het zoeken van een baan door de pandemie werd bemoeilijkt. Vervolgens bood iemand uit haar sociale omgeving haar onder valse voorwendselen een baan aan, wat er uiteindelijk op neer kwam dat zij seks moest hebben tegen betaling. Het andere slachtoffer verloor als gevolg van de coronacrisis juist haar werk. Iemand uit haar sociale omgeving stelde aan haar voor om sekswerk te gaan doen. Uiteindelijk werd het slachtoffer onder druk gezet met naaktbeelden, waardoor ze niet meer met het sekswerk kan stoppen.

Ten derde benoemen verschillende, met name minderjarige, slachtoffers dat door de omstandigheden hun familie en sociale omgeving niet door hebben dat zij in de problemen zitten. Slachtoffers geven aan dat zij bijna niemand zien, omdat onder andere school en studie vanuit huis plaatsvindt. Door de online lessen hebben slachtoffers weinig contact met hun mentor en docenten, waardoor docenten signalen van mensenhandel niet herkennen. Daarnaast is het makkelijker om online lessen over te slaan wanneer mensenhandelaren hun slachtoffers overdag dwingen om naar afspraken met klanten te gaan. Een van de slachtoffers, die wordt uitgebuit door een familielid, geeft in het chatgesprek aan dat school altijd een veilige plek voor haar is, maar dat zij hier pas vanaf 1 juni weer naar toe kan. Thuis is voor haar de meest onveilige plek, waar ze als gevolg van de lockdown nu het meest verblijft.

Daarnaast ervaren slachtoffers van seksuele uitbuiting moeilijkheden met betrekking tot het zoeken van contact met professionele hulpverlening. Een van de slachtoffers geeft aan dat zij normaliter regelmatig in het ziekenhuis komt, maar als gevolg van corona is dit niet meer mogelijk. Hierdoor ziet zij weinig mogelijkheden tot *disclosure*. Een ander slachtoffer zocht op advies van de hulpverleners van de chat contact met de huisarts. Een afspraak maken bij de huisarts verloopt echter moeizamer door corona. Dit komt doordat bij het maken van een afspraak meer specifiek werd gevraagd naar de reden voor het maken van de afspraak, zodat werd gewaarborgd dat alleen noodzakelijke afspraken op locatie plaatsvonden. Doordat het slachtoffer tijdens het telefoongesprek de reden van de afspraak moet toelichten, slaat ze dicht en slaagt ze niet in het maken van een afspraak. Tot slot geeft een van de slachtoffers aan dat de wachttijden voor geestelijke gezondheidszorg door de crisis lang zijn, waardoor ze hier niet terecht kan.

Ten vijfde roept de situatie rondom corona verschillende vragen op bij slachtoffers van seksuele uitbuiting. Een slachtoffer komt op de chat met de zorg dat zij ondanks de maatregelen nog steeds gedwongen seks heeft en zich daardoor niet aan de maatregelen kan houden. Ze zegt bang te zijn dat ze daarom wordt opgepakt door de politie. Deze onzekerheid wordt door een ander slachtoffer gedeeld.

Tot slot blijkt dat de maatregelen naar aanleiding van corona voor sommige slachtoffers juist ook versterkend kunnen werken. Zo benoemen twee slachtoffers dat zij corona gebruiken als excuus richting hun uitbuiters. Door te zeggen dat ze coronaklachten hebben, proberen de slachtoffers te voorkomen dat zij seks tegen betaling moeten hebben van hun uitbuiters.

Criminele uitbuiting

Uit de analyse van de chatgesprekken blijkt dat drie uitbuitingssituaties met betrekking tot criminele uitbuiting zijn gestart tijdens de coronacrisis. Eén van deze drie slachtoffers werd ook seksueel uitgebuit. Over de uitbuitingssituaties van slachtoffers van criminele uitbuiting ontbreekt echter vaak kennis over de duur van de uitbuiting. In de chatgesprekken met slachtoffers die enkel crimineel worden uitgebuit, is daarnaast niet gesproken over corona of aanverwante onderwerpen. In twee chatgesprekken met slachtoffers die zowel seksueel als crimineel worden uitgebuit, komt de coronacrisis en de invloed daarvan op de uitbuiting wel ter sprake. Deze informatie heeft in deze gesprekken echter alleen betrekking op de seksuele uitbuiting. Over de invloed van de coronacrisis op de aard en omvang van criminele uitbuiting kan daarom weinig worden gezegd. Meer onderzoek naar de effecten van de coronacrisis op deze vorm van uitbuiting is dan ook van belang.

4.5 Resumé

Ondanks dat de mogelijkheden tot het faciliteren van mensenhandel via de reguliere seksplatformen zijn verminderd, blijkt uit dit onderzoek dat de pandemie niet gepaard gaat met een substantiële daling in het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting dat in beeld komt van Chat met Fier. Uit dit onderzoek blijkt dat tijdens de coronacrisis in 2020 in de maanden maart tot en met december 193 slachtoffers in beeld kwamen van de chat die tijdens het eerste chatgesprek in een uitbuitingssituatie zaten. Dit aantal is precies gelijk aan het aantal slachtoffers dat in dezelfde periode in 2019 in beeld kwam van de chat. Dit laat zien dat, ondanks de adviezen van de overheid, de maatregelen en de kans op besmetting, seksuele uitbuiting van (minderjarige) personen in Nederland onverminderd is voortgezet. De kwantitatieve analyse laat bovendien zien dat tijdens

de coronacrisis in de periode van maart tot en met december ook nieuwe mensenhandelsituaties zijn ontstaan, wat laat zien dat ook het ronselen van slachtoffers niet is gestopt. Tot slot toont dit hoofdstuk ook aan dat de vraag naar – soms zeer jonge – slachtoffers van seksuele uitbuiting ook doorging ten tijde van corona.

De inhoudelijke analyse van de chatgesprekken laat daarnaast verschillende wijzen zien waarop de uitbuitingssituaties worden beïnvloed door de pandemie, welke sterk overeenkomen met de literatuur. Een eerste bevinding is dat, zoals ook de cijfers hebben laten zien, slachtoffers nog steeds klanten moeten ontvangen van hun uitbuiters. Ten tweede laat ook de inhoudelijke analyse zien dat tijdens de lockdown nieuwe uitbuitingssituaties zijn ontstaan. Twee slachtoffers geven aan dat het ontstaan van hun uitbuitingssituatie voortkwam uit het zoeken naar een (bij)baan tijdens de coronacrisis. Ten derde geven verschillende slachtoffers aan dat hun sociale omgeving weinig merkt van hun slachtofferschap, omdat veel activiteiten door de contactbeperkende maatregelen online plaatsvinden en men als gevolg daarvan signalen van mensenhandel sneller over het hoofd ziet. Hetzelfde geldt voor de professionele hulpverlening die verder op afstand is komen te staan. Slachtoffers ervaren moeilijkheden in het zoeken van contact met de medische en sociale hulpverlening welke als gevolg van de coronacrisis onder grote druk staan. Tot slot creëert de coronacrisis zorgen bij slachtoffers, omdat zij zich door de uitbuiting niet aan de coronamaatregelen kunnen houden. Anderzijds kunnen de coronacrisis en de maatregelen ook een versterkend effect hebben voor de slachtoffers. Zo geven enkele slachtoffers aan dat zij verzonnen coronaklachten gebruiken om te voorkomen dat zij gedwongen seks moeten hebben.

Zoals reeds benoemd, blijkt uit zowel het rapport 'Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2019' als onderhavig onderzoek dat de meeste slachtoffers van seksuele uitbuiting pas na één of twee jaar na de start van hun uitbuitingssituatie voor het eerst in gesprek gaan met een hulpverlener via Chat met Fier. Dit suggereert dat mogelijk over één of twee jaar de invloed van de pandemie op seksuele uitbuiting duidelijker waarneembaar wordt in het aantal chatgesprekken inzake seksuele uitbuiting alsook de inhoud van deze gesprekken. Het is daarom belangrijk om het effect van de coronacrisis in de komende jaren te blijven monitoren.

5. CONCLUSIE

In 2019 werden 54 minderjarige Nederlandse slachtoffers van seksuele uitbuiting gemeld bij CoMensha. Dit is slechts 4,1 procent van de naar schatting 1.320 minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting in Nederland per jaar.⁸⁷ De afgelopen jaren is het aantal slachtoffers van seksuele uitbuiting dat wordt geregistreerd, in verhouding tot het aantal geschatte slachtoffers, zorgwekkend laag en door de coronacrisis dreigt dit aantal verder af te nemen. Zo stelde CoMensha in mei 2020 dat er sprake was van een aanzienlijke afname in het aantal officiële meldingen van mensenhandel per week.⁸⁸

Dit onderzoek laat helaas zien dat de coronacrisis geen rem heeft gezet op seksuele uitbuiting in Nederland. Uit deze studie blijkt dat op Chat met Fier beduidend meer slachtoffers van seksuele uitbuiting in beeld komen dan in de officiële registraties. In 2020 kwamen 283 unieke bezoekers, waaronder 250 directe slachtoffers van mensenhandel, op de chatapplicatie met een hulpvraag gerelateerd aan een vorm van mensenhandel. 227 hiervan waren slachtoffer van seksuele uitbuiting, waarvan 129 de leeftijd van achttien jaar nog niet hadden bereikt.⁸⁹ Dit betekent dat in 2020 9,8% van de 1.320 geschatte minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting in beeld kwam van de chat.

Uit het onderzoek blijkt dat meer dan 40% van de slachtoffers in beeld van de chat al langer dan twee jaar wordt of is uitgebuit. Bijna twee derde van de slachtoffers vertelt op de chat voor de eerste keer over hun situatie. Een meerderheid van de slachtoffers van seksuele uitbuiting die op de chat komt is bovendien minderjarig; de groep slachtoffers die in de officiële registraties juist steeds verder uit beeld raakt. Chat met Fier slaagt er aldus in om een deel van de groep onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in Nederland in beeld te brengen en te ondersteunen. In de analyse van de chatgesprekken vallen daarnaast de volgende andere thema's op.

Seksuele uitbuiting zet tijdens de coronacrisis onverminderd door

Dit onderzoek toont aan dat, ondanks de adviezen en maatregelen met betrekking tot het verminderen van fysiek contact en het verbod op fysiek seksueel contact in een deel van 2020, mensenhandelaren onverminderd zijn doorgeslagen met het seksueel uitbuiten van personen. Het aantal personen dat tussen 1 maart en 31 december 2020 op de chat verscheen terwijl zij op dat moment in een uitbuitingssituatie zaten, verschilt niet van het aantal slachtoffers dat in dezelfde

periode in 2019 in beeld kwam van de chat. Daarnaast kan op basis van dit onderzoek worden gezegd dat tijdens de coronacrisis 28 nieuwe uitbuitingssituaties zijn ontstaan. Dit zijn er zeven minder dan de 35 'nieuwe' slachtoffers die in dezelfde periode in 2019 in beeld van de chat kwamen. Twee van deze 28 slachtoffers geven aan dat hun slachtofferschap is ontstaan uit een zoektocht naar een (bij)baan. Deze bevinding is in lijn met de economische spanningen die door onder meer Greenbaum et al. worden beschreven als risicofactor voor slachtofferschap van mensenhandel tijdens de coronacrisis.⁹⁰

Hoewel 28 nieuwe uitbuitingssituaties een relatief klein aantal is, dient dit te worden beschouwd als ondergrens,⁹¹ omdat niet op basis van ieder chatgesprek de start van een uitbuitingssituatie kan worden gespecificeerd. Tevens dient het aantal te worden gezien in de bredere context van de slachtoffers die in beeld komen van Chat met Fier. Hieruit blijkt namelijk dat veel slachtoffers van seksuele uitbuiting pas na één of twee jaar na de start van hun uitbuitingssituatie voor het eerst een chatgesprek met een hulpverlener voeren. Dit betekent dat mogelijk over één of twee jaar de invloed van de coronacrisis op seksuele uitbuiting verder zichtbaar wordt in het aantal chatgesprekken inzake seksuele uitbuiting. Het is daarom belangrijk om het effect van de coronacrisis ook in de komende jaren te blijven monitoren.

Zoals reeds benoemd leidt de coronacrisis er mogelijk toe dat slachtoffers van mensenhandel verder uit beeld raken. Allereerst worden door het digitale onderwijs en verminderd contact met familie en sociale omgeving signalen van mensenhandel minder snel herkend. Dit blijkt zowel uit de literatuurverkenning als de analyse van de chatgesprekken met slachtoffers van seksuele uitbuiting. Bovendien is het voor slachtoffers van mensenhandel moeilijker om professionele hulp te krijgen, wat zowel geldt voor onopgemerkte als reeds geïdentificeerde slachtoffers. Zo komt uit de analyse van de chatgesprekken naar voren dat het door de coronacrisis meer inspanning vereist om bijvoorbeeld een afspraak te maken bij de huisarts. De drempel om te vragen om hulp is hierdoor hoger, waardoor slachtoffers die vanwege schaamte of angst deze inspanning niet kunnen verrichten, sneller onopgemerkt blijven. Daarnaast staat de hulpverlening ook bij geïdentificeerde slachtoffers van mensenhandel verder op afstand, omdat als gevolg van de coronacrisis de druk op de geestelijke gezondheidszorg verder is toegenomen. Zo ervaren hulpverleners een hogere werkdruk en konden zij slechts gedeeltelijk de zorg bieden

⁸⁷ Nationaal Rapporteur, 2017a.

⁸⁸ Zie: <https://www.comensha.nl/actualiteiten/item/corona-en-mensenhandel/>.

⁸⁹ Bij drie personen is het bovendien op basis van de leeftijd en de duur van de uitbuitingssituatie te achterhalen dat zij ten tijde van de aanvang van de uitbuitingssituatie ook minderjarig waren.

⁹⁰ Greenbaum et al., 2020; Ramaswamy & Seshardi, 2020; Todres & Diaz, 2020.

⁹¹ Dit geldt uiteraard ook voor de 35 nieuwe uitbuitingssituaties die in 2019 in beeld van de chat kwamen.

die de cliënten nodig hadden.⁹² In april 2021 stelde de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd dat vanwege de coronamaatregelen, en daarmee gepaarde druk op de zorg, de wachttijden tot soms wel een jaar kunnen oplopen voor kinderen die hulp nodig hebben en dat dit situatie op dit moment 'onhoudbaar' is.⁹³

De rol van de klant ten tijde van corona dient ook te worden benoemd. Hoewel er vanwege het coronavirus gedurende een langere periode een verbod bestond op het aanbieden en kopen van seks, en Nederlandse burgers streng werden geadviseerd om anderhalve meter afstand van elkaar te houden, lijkt het erop dat de vraag naar betaalde seks niet is afgenomen. Dit geldt ook voor de vraag naar – soms zeer jonge – slachtoffers van mensenhandel die seksueel zijn uitgebuit binnen de prostitutie. Onderzoek van het CKM laat zien dat minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting vaak met tientallen klanten seks moeten hebben tijdens hun uitbuitingsperiode.⁹⁴ Tegelijkertijd worden er vrijwel geen klanten voor dit delict veroordeeld en is de pakkans minimaal.⁹⁵ Het CKM voert op dit moment onderzoek uit naar de achtergrond en modus operandi van klanten die seks kopen van minderjarigen en naar de strafrechtelijke aanpak van dit fenomeen met het doel de aanpak van klanten te versterken. Het rapport wordt eind 2021 gepubliceerd.

Voorgaande inzichten tonen het belang van proactief handelen door zowel opsporings- als hulpverleningsinstanties ten aanzien van mensenhandel. Door de sociale isolatie waarin meer mensen als gevolg van de coronacrisis verkeren en de hulpverlening die hierdoor op afstand is komen te staan, ontstaat het risico dat slachtoffers van mensenhandel verder uit beeld raken en geldt meer dan ooit dat proactief dient te worden opgetreden. Dit toont andermaal het belang aan van proactieve *outreach* van hulpverlening en proactieve opsporingsmethoden door de politie en het Openbaar Ministerie. Dit zijn de methoden om slachtoffers te bereiken en te beschermen en daders van mensenhandel op te sporen en te stoppen.

Grote groep jongeren praat op de chat voor het eerst over slachtofferschap mensenhandel

Dit onderzoek laat zien dat de anonieme hulpverleningstool een veilige omgeving biedt waarbinnen met name jongeren en jongvolwassenen de eerste stap durven zetten om over hun slachtofferschap te praten. In 65% van het aantal chatgesprekken met slachtoffers die op het moment van contact in een uitbuitingssituatie zitten, wordt duidelijk dat een slachtoffer voor de allereerste keer praat over zijn of haar ervaring. Het aantal slachtoffers dat op de chat voor de

eerste keer praat over de uitbuitingssituatie is naar alle waarschijnlijkheid dus een onderschatting. Bekend is bovendien dat veel slachtoffers al in een langdurige en structurele uitbuitingssituatie zitten alvorens zij voor het eerst op de chat komen en praten over hun slachtofferschap.

Een deel van de slachtoffers (n=16) die op het moment van contact in een uitbuitingssituatie zit, geeft aan dat zij voorafgaand aan het chatgesprek al eens contact hebben gehad met een 'traditionele' hulpverlener, zoals een huisarts, een psycholoog of een hulpverlener over hun situatie. Dit roept de vraag op waarom deze slachtoffers ten tijde van het contact op de chat nog steeds in een uitbuitingssituatie verkeren. Uit deze chatgesprekken ontstaat het beeld dat het voor slachtoffers van mensenhandel lastig kan zijn om passende hulpverlening te vinden, onder meer gezien de complexiteit van het delict mensenhandel. Slachtofferschap van mensenhandel kan trauma's en andere psychische problemen veroorzaken, welke bij sommige slachtoffers opstapelen bij de problemen die zij voorafgaand aan hun slachtofferschap van mensenhandel al hadden. Zo blijkt uit een onderzoek van Tilburg University en CoMensha dat er bij veel slachtoffers van mensenhandel sprake is van multiproblematiek.⁹⁶ Naast de behoefte aan passende hulpverlening speelt de veiligheid van slachtoffers een rol. Wanneer slachtoffers niet meer seksueel worden uitgebuit, betekent dit namelijk niet altijd dat zij ook veilig zijn. Daders van mensenhandel kunnen hun slachtoffers na de uitbuitingssituatie blijven bedreigen en onder druk zetten.⁹⁷ De angst voor deze dreigementen kan slachtoffers van seksuele uitbuiting weerhouden van het doen van aangifte of het zoeken van hulp.

Tot slot valt op dat de reactie van de sociale omgeving ook een belangrijke factor is bij het naar buiten treden over de uitbuitingssituatie. Eerder onderzoek naar *first disclosure* van minderjarigen die seksueel geweld hebben meegemaakt, laat zien dat slachtoffers dit vaak als eerste tegen een leeftijdsgenootje of familie vertellen en dat hun reactie daarin erg belangrijk is.⁹⁸ Wanneer iemand afwijzend of beschuldigend richting het slachtoffer reageert, kan dit er voor zorgen dat iemand geen verdere hulp meer zoekt. Ook uit onderhavig onderzoek blijkt dat negentien slachtoffers gaven aan dat zij reeds iemand uit de sociale omgeving hadden verteld over de situatie waarin zij zich bevonden, maar dat de reactie van een ouder, vriendin of partner niet altijd ondersteunend is. Veelal krijgen slachtoffers te maken met *victim blaming*. Uit de inhoud van deze chatgesprekken ontstaat het beeld dat slachtoffers van mensenhandel vaak een gecompliceerde thuissituatie hebben en een lastige relatie met hun ouders of voogd. In sommige van deze chatgesprekken komt naar voren dat een ouder de schuld voor de uitbuitingssituatie bij het slachtoffer, diens kind, neerlegt en geen hulp biedt.

Recent onderzoek van Fier naar de ervaringen van ouders van wie een kind slachtoffer is van

92 Zie: <https://www.trimbos.nl/actueel/nieuws/bericht/merkbare-impact-coronacrisis-op-werk-en-welzijn-psychische-hulpverleners>.

93 Zie: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2375543-inspectie-situatie-in-jeugdpsychiatrie-onhoudbaar>.

94 CKM, 2021b.

95 Antwoorden van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid op schriftelijke vragen van het lid Kuik (CDA) over het bericht 'Geen 4 maanden, maar één dag cel en taakstraf voor man (46) die betaalde seks met 16-jarig meisje had' op 11 december 2020.

96 Bollen et al., 2018.

97 Farrell, Owens & McDevitt, 2014; Matos, Goncalves & Maia, 2018; CKM 2018; CKM 2021b.

98 Nationaal rapporteur, 2019b, p. 57.

seksuele uitbuiting laat tevens zien dat zij zich vaak onbegrepen voelen en daardoor in een negatieve spiraal belanden.⁹⁹ Tegelijkertijd wordt in het rapport geconstateerd dat zij juist een zeer belangrijke rol kunnen spelen bij het uit in veiligheid brengen van hun kind. In het onderzoek wordt dan ook opgeroepen om ouders van wie een kind wordt uitgebuit beter te ondersteunen.

Vader of moeder relatief vaak pleger

In 14.5% (n=28) van de gevallen betreft de dader van seksuele uitbuiting één of beide ouders van het slachtoffer. Dit is meer dan in 2019, waarin slechts 6.8% (n=16) van de plegers van seksuele uitbuiting één of beide ouders betrof. Het is onbekend wat de achtergrond van deze toename is. Opvallend is dat, wanneer het gaat om één van de ouders als pleger, het bijna even vaak de vader als de moeder van een slachtoffer is. Ook komt het een aantal keer voor dat naast één ouder, een nieuwe partner daarvan, anders dan de biologische ouder, betrokken is bij de uitbuiting van het slachtoffer. De chatgesprekken laten zien dat het bij uitbuitingssituaties waarbij ouders als pleger betrokken zijn vaak gaat om langdurige uitbuitingssituaties, veelal langer dan 2 jaar, waarbij in vier gevallen een zusje (n=3) of broertje (n=1) ook slachtoffer is. In Nederland is er voor zover bekend nog geen onderzoek verricht naar de rol van ouders bij het plegen van mensenhandel ten aanzien van hun kind. Onderzoek van Reid et al. naar daders van mensenhandel in de Verenigde Staten laat echter zien dat een derde van de slachtoffers in hun steekproef werd uitgebuit door een familielid, waarbij dit in de meeste gevallen om de moeder ging. Financieel gewin en het onderhouden van een drugsverslaving werden daarbij als drijfveer genoemd.¹⁰⁰ De resultaten uit onderhavig onderzoek laten zien dat ouders in een aanzienlijk deel van de uitbuitingszaken in Nederland ook pleger zijn en dat de 'Zeeuwse zedenzaak',¹⁰¹ een rechtszaak waarin een man zijn stiefdochters seksueel heeft misbruikt en een van hen tevens heeft uitgebuit, niet op zichzelf staat. In de Zeeuwse zedenzaak is de moeder tevens medeverdachte van het misbruik en de uitbuiting van haar dochters. Op de chat komen meer slachtoffers die aangeven in een soortgelijke situatie te zitten. Naast de bovengenoemde situatie zijn er ook uitbuitingssituaties waarbij de moeder van het slachtoffer als enige pleger wordt genoemd. Deze groepen vrouwelijke daders van mensenhandel lijken niet terug te komen in officiële mensenhandelcijfers.

In Nederland zijn verschillende onderzoeken verricht naar daders van mensenhandel, maar weinig is bekend over vrouwelijke daders. Hoewel uit de laatste dadermonitor van Nationaal Rapporteur Mensenhandel weliswaar blijkt dat een op de zes daders van seksuele of criminele uitbuiting een vrouw is,¹⁰² wijst onderzoek van Wijkman en Kleemans naar de rol van vrouwen

en hun betrokkenheid bij mensenhandel, dat dit vaak gaat om vrouwelijke daders die zelf ooit, al dan niet gedwongen, in de prostitutie hebben gewerkt.¹⁰³ Bovendien heeft 95% van de vrouwelijke daders van seksuele uitbuiting het delict in samenwerking met anderen gepleegd, waarbij ongeveer 75% van de mededaders man was en tevens vaak de partner van de vrouwelijke dader. Uit bovenstaande literatuur blijkt met name het beeld van de vrouwelijke dader als ondersteunende schakel binnen een mensenhandelnetwork. Er is weinig bekend over de vrouwen die zich, zonder hulp van een mededader, zoals de moeders van verschillende slachtoffers op de chat, schuldig maken aan seksuele uitbuiting. Wijkman, Bijleveld en Hoving deden onderzoek naar vrouwelijke zedendelinquenten.¹⁰⁴ Zij beschrijven verschillende typen vrouwelijke zedendelinquenten, waarbij het vierde type 'de passieve moeder', het meest overeenkomt met de moeders van de slachtoffers die in beeld komen van de chat. Dit type vrouwelijke zedendader kijkt toe bij het misbruiken van het kind of verschaft de gelegenheid tot het misbruik, waarbij de slachtoffers veelal hun eigen kinderen of stiefkinderen zijn.

Sociale media speelt een grote rol bij eerste contact dader en slachtoffer

In meer dan de helft van de 66 chatgesprekken waarin duidelijk wordt hoe een dader en slachtoffer elkaar hebben ontmoet, geeft een slachtoffer aan dat hij of zij de dader online heeft leren kennen. Hierbij geldt eveneens dat hulpverleners van de chat hier niet standaard naar hebben gevraagd. De sociale media Instagram en Snapchat worden door de slachtoffers het vaakst genoemd als online ontmoetingsplekken. Daarnaast benoemen slachtoffers de datingapp Tinder, Facebook, Telegram, en de jongerenapp Yubo. Internet en social media lijken met name onder jonge slachtoffers een rol te spelen bij het eerste contact tussen dader en slachtoffer. Dit beeld komt overeen met het onderzoek van het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) dat eerder dit jaar is gepubliceerd.¹⁰⁵ Het NFI signaleerde een toenemende rol van sociale media bij zedenzaken met jeugdigen, waarbij Snapchat en Instagram eveneens als meest voorkomende ontmoetingsplaatsen werden genoemd. Ook uit Amerikaans onderzoek blijkt dat *grooming* steeds vaker de manier is waarop mensenhandelaren potentiële slachtoffers benaderen.¹⁰⁶

De analyse van de chatgesprekken laat daarnaast zien dat internet en sociale media in verschillende fasen van de uitbuiting een rol kunnen spelen. Slachtoffers worden online geworven, op online seksadvertentieplatformen aangeboden, met digitale naaktbeelden gechanteerd en gedwongen tot het verrichten van seksuele handelingen. Enkele slachtoffers geven op de chat bo-

99 Fier, 2021.

100 Reid, Huard & Haskell, 2015.

101 Zie: <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Zeeland-West-Brabant/Nieuws/Paginas/uitspraak-zeeuwse-zedenzaak.aspx>.

102 Nationaal Rapporteur, 2021.

103 Wijkman & Kleemans, 2019.

104 Geen van de vrouwelijke zedendelinquenten onderzocht in het onderzoek van Wijkman, Bijleveld en Hoving (2008) is echter veroordeeld voor mensenhandel, omdat dit delict niet onder 'Misdrijven tegen de zeden' in het wetboek van Stafrecht valt.

105 Zie: <https://www.forensischinstituut.nl/actueel/nieuws/2021/01/20/nfi-steds-meer-misbruikzaken-met-pubers-beginnen-bij-sociale-media>.

106 Thorn, 2018.

vendien aan digitaal in de gaten te worden gehouden door hun uitbuiters, door bijvoorbeeld het *tracken* van de locatie van hun mobiele telefoon. Daarnaast beschrijven enkele slachtoffers dat zij eveneens online worden uitgebuit in de webcamseksindustrie. De grote rol van technologie en het internet in de verschillende fasen van het uitbuitingsproces blijkt ook uit het rapport van het CKM naar daders van seksuele uitbuiting dat eerder dit jaar is gepubliceerd.¹⁰⁷

Het internet speelt derhalve een grote rol in de verschillende fasen van de uitbuiting. Tegelijkertijd laten de chatgesprekken zien dat seksuele uitbuiting zelf nog altijd vrijwel geheel fysiek plaatsvindt. Zo moeten nagenoeg alle slachtoffers die in beeld komen van de chat fysieke seksuele handelingen verrichten en wordt geweld, met name fysiek geweld, door de slachtoffers het vaakst genoemd als dwangmiddel. Dit betekent dat naast extra inzet in digitale wereld,¹⁰⁸ ook blijvende aandacht moet zijn voor de aanpak van mensenhandel in de analoge wereld.

Meer slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld

In 2020 kwamen 23 slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld van de chat. Dit is een forse stijging ten opzichte van 2019, waarin slechts zeven slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld kwamen. In 22 chatgesprekken werd duidelijk tot welke criminele feiten de slachtoffers worden gedwongen. In bijna alle gevallen gaat het om het vervoeren en verhandelen van drugs. Twaalf van de slachtoffers worden naast crimineel ook seksueel uitgebuit, waarbij in elf chatgesprekken sprake is van een combinatie van seksuele uitbuiting en gedwongen drugsgerelateerde criminele feiten.

Ondanks de toename van slachtoffers van criminele uitbuiting dat in beeld komt van de chat zijn er aanwijzingen dat dit aantal slechts het topje van de ijsberg betreft. In het Verenigd Koninkrijk werden in 2020 meer dan tienduizend vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel geregistreerd, waarvan het in meer dan de helft slachtoffers van criminele uitbuiting betrof.¹⁰⁹ Daarmee werden in 2020 meer slachtoffers van criminele uitbuiting gesignaleerd dan slachtoffers van seksuele uitbuiting. Het grootste deel van deze meldingen is gerelateerd aan 'county lines'. Deze term verwijst naar de drugsnetwerken die in grote steden veelal minderjarige jongens dwingen tot het vervoeren en verhandelen van drugs om het bereik van het netwerk uit te breiden naar kleinere steden. De Britse *Children's Commissioner* beschrijft dat het bij slachtofferschap van criminele uitbuiting voornamelijk gaat om jongeren die kwetsbaar zijn wegens een

¹⁰⁷ CKM, 2021b.

¹⁰⁸ De Nationaal Rapporteur pleit daarom voor een verbeterd inzicht in en de bewustwording over technologische ontwikkelingen die een rol spelen bij binnenlandse seksuele uitbuiting (Nationaal Rapporteur 2021, aanbeveling 3).

¹⁰⁹ Zie: <https://www.gov.uk/government/statistics/modern-slavery-national-referral-mechanism-and-duty-to-notify-statistics-uk-end-of-year-summary-2020/modern-slavery-national-referral-mechanism-and-duty-to-notify-statistics-uk-end-of-year-summary-2020>.

verstandelijke beperking (lvb), ervaringen met (seksueel) geweld of een onstabiele thuissituatie.¹¹⁰

Ook in Nederland komen langzamerhand meer slachtoffers van criminele uitbuiting in beeld, zoals blijkt uit de toename van slachtoffers op de chat. Deze slachtoffers blijven in de officiële registraties echter nog steeds onzichtbaar. De Nationaal Rapporteur beschrijft in de slachtoffermonitor over de periode 2015-2019 weliswaar een toename van 35 meldingen van criminele uitbuiting in 2018 naar 195 meldingen in 2019.¹¹¹ Dit aantal bestaat echter voor 85% uit Afrikaanse slachtoffers die aangeven onderweg naar Nederland te zijn uitgebuit en heeft derhalve geen betrekking op Nederlandse slachtoffers. De Nationaal Rapporteur constateert dan ook dat Nederlandse slachtoffers van criminele uitbuiting buiten zicht blijven. Een ogenschijnlijk klein deel van deze groep Nederlandse slachtoffers komt wel in beeld van de chat. De cijfers in het Verenigd Koninkrijk en eerder onderzoek in Nederland waaruit blijkt dat ruim de helft van de Nederlandse middelbare scholen en mbo-instellingen zich zorgen maakt over criminele uitbuiting op hun school¹¹² tonen het belang van meer onderzoek naar deze vorm van uitbuiting zodat de aard en omvang van deze problematiek in kaart wordt gebracht en slachtoffers passende hulp kunnen ontvangen. Daarom voert het CKM momenteel twee onderzoeken uit naar de aard en omvang van criminele uitbuiting in Nederland. De resultaten van deze onderzoeken worden in de tweede helft van 2021 verwacht. Tot slot voert het CKM, in opdracht van het RIEC Noord-Holland op dit moment een haalbaarheidsonderzoek uit naar de mogelijkheid tot een online hulpplatform waar slachtoffers van criminele uitbuiting anoniem kunnen chatten met een opgeleide hulpverlener met het doel hen uit de anonimiteit te halen en te ondersteunen bij het verlaten van de situatie. Dit rapport wordt naar verwachting aan het eind van de zomer gepubliceerd.

Meerdere plegers en slachtoffers wijzen op mogelijk beter grotere netwerken

In een vijfde deel van de chatgesprekken met betrekking tot seksuele uitbuiting (20.1%, n=52) geeft de bezoeker op de chat aan dat er sprake is van meerdere plegers die bij de uitbuiting betrokken zijn. In tien van deze uitbuitingssituaties wordt duidelijk dat de plegers meer dan één slachtoffer uitbuiten. Wanneer wordt gekeken naar de chatgesprekken met bezoekers die een hulpvraag hadden inzake criminele uitbuiting, wordt in acht van de 23 chatgesprekken duidelijk dat meerdere plegers een rol spelen bij de uitbuitingssituatie. In twee van deze gevallen is eveneens sprake van meer dan één slachtoffer. In totaal wordt dus in twaalf chatgesprekken aangegeven dat er zowel meerdere plegers als meerdere slachtoffers betrokken zijn bij de uitbuitingssituatie. Dit aantal dient te worden beschouwd als een minimum, omdat de hulpverleners van de chat niet expliciet naar deze informatie vragen.

De zojuist genoemde aantallen wijzen mogelijk op het bestaan van criminele netwerken die

¹¹⁰ Children's Commissionair, 2019.

¹¹¹ Nationaal Rapporteur, 2020.

¹¹² CKM, 2020a.

georganiseerder en op grotere schaal samenwerken. Uit de Dadermonitor mensenhandel 2015-2019 blijkt juist dat tussen 2017 en 2019 een sterke daling heeft plaatsgevonden in het aantal geregistreerde betrokken personen, zoals daders, slachtoffers en getuigen, in opsporingsonderzoeken.¹¹³ Eén van de mogelijke verklaringen die de Nationaal Rapporteur aandraagt voor de daling in geregistreerde betrokken personen is de mogelijkheid dat de uitbuitingsituaties die in

beeld komen en worden onderzocht kleinschaliger zijn dan voorheen, waarbij wordt benoemd dat een aantal Afdelingen Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM) van de politie zich hierin herkennen.

113 Nationaal Rapporteur, 2021, p. 118.

6. AANBEVELINGEN

Mensenhandel is een forse inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van slachtoffers en heeft niet alleen ontwrichtende gevolgen voor het slachtoffer en zijn of haar omgeving, maar voor de Nederlandse samenleving als geheel. Onderzoek toont aan dat een aanzienlijk deel van de slachtoffers van mensenhandel zowel op korte als lange termijn ernstige gezondheidsschade ervaart.¹¹⁴ In Nederland zijn jaarlijks ongeveer 6.250 (mogelijke) slachtoffers van mensenhandel, waarvan ruim 1.300 minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting. Het overgrote deel van hen blijft echter onopgemerkt. Met alle gevolgen van dien. Dit is onacceptabel.

De bevindingen uit dit onderzoek resulteren in drie aanbevelingen.

1. Neem mensenhandel op in het regeerakkoord

De coronapandemie heeft grote delen van de Nederlandse samenleving tot stilstand gebracht. Uit dit onderzoek blijkt dat dit helaas niet geldt voor mensenhandel. In 2020 kwamen 283 unieke bezoekers op Chat met Fier, waarvan 250 zelf aangeven slachtoffer te zijn. Dit zijn nagenoeg evenveel slachtoffers als in 2019. Het aantal slachtoffers dat in beeld komt tijdens de coronacrisis en op het moment van het eerste chatgesprek in een uitbuitingssituatie zit, is gelijk aan het aantal slachtoffers dat in diezelfde periode in het jaar 2019 in beeld kwam van de chat en nog in een uitbuitingssituatie zat. Bijna 60% van de slachtoffers die op de chat komt is minderjarig, en ongeveer een vijfde van hen is zelfs vijftien jaar of jonger. Het onderzoek laat zien dat mensenhandelaren zich niet hebben laten remmen door de lockdown. Tegelijkertijd mag ook de rol van de klant niet onbenoemd blijven. Hoewel er vanwege het coronavirus gedurende een langere periode een verbod bestond op het aanbieden en kopen van seks, lijkt het erop dat de vraag naar betaalde seks heeft doorgezet. Dit geldt helaas ook voor de vraag naar – soms zeer jonge – meisjes en jongens.

In dit onderzoek is daarnaast ook een literatuuronderzoek uitgevoerd om na te gaan of en in hoeverre de maatregelen naar aanleiding van het coronavirus de risicofactoren voor het ontstaan van nieuwe uitbuitingssituaties hebben vergroot. Hetgeen blijkt is dat personen die zich reeds in een kwetsbare sociaaleconomische positie bevonden, een verhoogd risico lopen om in een nog brozere situatie terecht te komen, bijvoorbeeld vanwege het verlies van inkomen. Ook zijn er aanwijzingen dat de pandemie voor een toename heeft gezorgd in huiselijk geweld en kindermishandeling, hetgeen de kwetsbaarheid kan vergroten op (toekomstig) slachtofferschap van uitbuiting. Bovendien kwam de grootste groep – met name jonge - mensen vanwege de coronamaatregelen thuis te zitten en brachten zij steeds meer tijd door op internet. Verschil-

lende internationale organisaties geven aan dat dit heeft geleid tot een forse toename van het aantal slachtoffers van online seksuele uitbuiting en *sextortion*.¹¹⁵ Naast dat het coronavirus de risicofactoren heeft vergroot voor het ontstaan van nieuwe mensenhandelsituaties, heeft de lockdown er ook aan bijgedragen dat slachtoffers minder en/of moeilijker gedetecteerd werden. Als gevolg van de maatregelen kwamen signalerende professionals immers steeds meer op afstand te staan. Dit gold zowel voor de professionals met een taakstelling op mensenhandel, zoals bijvoorbeeld de politie, als voor professionals die vanwege de aard van hun werk mogelijk met slachtoffers of daders in contact komen, zoals bijvoorbeeld leerkrachten, huisartsen en zorgprofessionals. Voor slachtoffers betekende de grotere afstand ook dat de drempel om een melding te maken hoger werd. Tot slot zijn vanwege de maatregelen naar aanleiding van het coronavirus de wachtlijsten binnen de jeugdzorg tot soms wel een jaar opgelopen, hetgeen volgens de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd tot een 'onhoudbare' situatie heeft geleid.¹¹⁶ In hoeverre de wachttijden voor slachtoffers van mensenhandel zijn opgelopen, is op dit moment niet bekend.

In de afgelopen jaren is mensenhandel steviger op de politieke agenda gekomen en heeft het zelfs een plek gekregen in het regeerakkoord van het Kabinet-Rutte III. Deze politieke aandacht heeft onder meer geresulteerd in het kabinetsbrede actieprogramma Samen tegen Mensenhandel, waarin diverse maatregelen zijn opgenomen om de aanpak van mensenhandel te versterken. De aanpak van mensenhandel heeft daarmee een impuls gekregen in de afgelopen jaren. Tegelijkertijd kan niet anders dan geconstateerd worden dat er nog diverse grote uitdagingen in de aanpak van mensenhandel liggen, te weten:

- Het vergroten van het zicht op de grote groep minderjarige slachtoffers van seksuele uitbuiting nu deze groep vrijwel volledig uit beeld verdwenen is;
- Het op orde brengen van de capaciteit en expertise bij de AVIM's;
- Het vergroten van de bewustwording en vormgeven van de aanpak van criminele uitbuiting;
- Het aanpakken van de vraagzijde van betaalde seks met een minderjarige;
- Het betrekken van internetbedrijven en sociale mediaplatforms bij het voorkomen dat slachtoffers worden geronseld, gedwongen en uitgebuit.

¹¹⁴ Zie daarover bijvoorbeeld Ottisova et al. 2016; Oram et al. 2015; Hoissain et al. 2010.

¹¹⁵ Volgens het National Center for Missing and Exploited Children in de Verenigde Staten nam het aantal meldingen over online uitbuiting tussen maart en april 2020 mede om deze redenen dan ook toe van 2 miljoen naar 4.2 miljoen meldingen.

¹¹⁶ Zie: <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2375543-inspectie-situatie-in-jeugdpsychiatrie-onhoudbaar>.

Dit zijn eenvoudige noch nieuwe uitdagingen. Het zijn bovendien uitdagingen die niet alleen aandacht vergen, maar vooral ook volharding, daadkracht en middelen. De lange-termijn-gevolgen van de coronacrisis zijn op dit moment ongewis, maar dat deze lang zullen nagalmen in alle facetten van de maatschappij lijkt een zekerheid, ook op het terrein van mensenhandel. In de komende jaren zal een groot deel van de overheidsinspanningen in het teken staan van het oplossen van deze crisis, en dit is begrijpelijk en nodig. Tegelijkertijd is de aanpak van mensenhandel broos en heeft het verleden aangetoond dat deze vaak ten koste is gegaan aan het oplossen van andere crises, zoals bijvoorbeeld de migratiecrisis¹¹⁷ en de aanpak van terrorisme.¹¹⁸ Met ruim 1.300 minderjarigen die jaarlijks seksueel worden uitgebuit en vrijwel geheel onzichtbaar zijn geworden in combinatie met het leed dat daarmee gepaard gaat, is het echter noodzakelijk dat de aanpak van mensenhandel ook na de coronacrisis onverkort prioriteit heeft.

Aanbeveling 1. De formerende partijen worden aanbevolen om de bestrijding van mensenhandel expliciet op te nemen in het regeerakkoord en zich in het post-coronatijdperk onverminderd in te spannen voor de aanhoudende uitdagingen ten aanzien van de aanpak mensenhandel.

2. Rol van ouders bij mensenhandel blinde vlek

Het hebben van een sterk, gezond en ondersteunend sociaal netwerk is een van de belangrijkste beschermende factoren tegen mensenhandel en de rol van ouders kan daarin moeilijk worden overschat.¹¹⁹ Het merendeel van de Nederlandse kinderen groeit op in een veilige thuisomgeving waarop zij kunnen terugvallen. Uit dit onderzoek blijkt helaas dat dit niet voor iedereen geldt en dat veel van de slachtoffers die op de chat komen zich in een moeilijke thuissituatie bevinden en met hun problematiek niet bij hun ouders terecht kunnen. Bovendien komt in dit rapport naar voren dat – wanneer slachtoffers hun ouders wel vertellen over hetgeen hen overkomen is – zij niet altijd de ondersteuning krijgen die belangrijk is om uit de situatie te komen. In sommige gevallen krijgen zij zelfs te maken met een verwijtende of beschuldigende reactie hetgeen de uitbuitingssituatie juist in stand kan houden, omdat het de drempels om elders hulp te zoeken verhoogd. Er ligt derhalve een belangrijke uitdaging bij het vergroten van het bewustzijn over mensenhandel, alsmede bij het ondersteunen van ouders van wie een kind wordt uitgebuit.

¹¹⁷ Brief van de minister van Veiligheid en Justitie d.d. 29 november 2016, Kamerstukken II 2016/17, 28638, nr. 150.

¹¹⁸ Brief van de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid d.d. 25 mei 2018, Kamerstukken II 2017/18, 28638, nr. 161.

¹¹⁹ Franchino-Olsen, 2019.

Uit Hoofdstuk drie van dit rapport blijkt evenwel dat in sommige gevallen de uitbuitingssituatie zelfs direct door de ouders wordt veroorzaakt. Uit de analyse van de chatgesprekken blijkt dat in één op de zeven gevallen één of beide ouders van het slachtoffer direct betrokken is bij de uitbuiting van hun eigen (stief)kind. Daarbij bevindt een groot deel van deze slachtoffers zich op het moment van contact met de chat in een acuut onveilige situatie, waarbij bijna de helft van de slachtoffers over wie dit bekend is al langer dan twee jaar wordt uitgebuit. In minimaal vier van de 28 gevallen geeft het slachtoffer bovendien aan dat een broertje (n=1) of zusje (n=3) ook wordt uitgebuit.

In 2020 is de Nederlandse samenleving opgeschrikt door de Zeeuwse Zedenzaak, waarin een moeder en stiefvader zijn veroordeeld voor het jarenlang seksueel uitbuiten van hun (stief)dochter.¹²⁰ Uitbuitingssituaties waarin ouders zijn betrokken als plegers zijn mogelijk nog moeilijker te detecteren dan zaken met andere typen plegers, zoals ook blijkt uit de lange uitbuitingsduur in de Zeeuwse Zedenzaak. De signalerende rol die ouders kunnen spelen bij het opvangen van vermoedens van mensenhandel bij hun kind is immers afwezig. Bovendien kan de uitbuiting in eigen huis plaatsvinden en is het een mogelijkheid dat klanten binnen de eigen sociale kring geworven worden. In hoeverre uitbuitingssituaties waarin een ouder is betrokken verschillen van situaties waarin een andere dader is betrokken, is op dit moment onbekend nu er niet tot nauwelijks iets bekend is over dit type zaken in Nederland. In de Verenigde Staten is hier al wel onderzoek naar gedaan. Daar blijkt uit een studie dat ouders zelfs in ruim een derde van de uitbuitingssituaties betrokken zijn als dader.¹²¹ De constatering dat een aanzienlijk deel van de slachtoffers hun ouders of een van de ouders op de chat noemt als pleger is dan ook zeer zorgelijk. Vanwege het feit dat deze kinderen een inherente afhankelijkheidsrelatie hebben met hun ouders, het waarschijnlijk is dat deze zaken zeer moeilijk in beeld te krijgen zijn en de lange duur van de uitbuiting, maakt het van groot belang dat hier op korte termijn meer zicht op komt.

Aanbeveling 2. De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid wordt als coördinerend bewindspersoon aanbevolen om te inventariseren in hoeverre het beeld dat kinderen door hun ouders worden uitgebuit wordt herkend door hulpverlenings- en opsporingsinstanties en te verkennen welke mogelijkheden er liggen om deze organisaties beter toe te rusten op het signaleren, bereiken en beschermen van specifiek deze slachtoffergroep.

¹²⁰ Zie: <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Zeel-and-West-Brabant/Nieuws/Paginas/uitspraak-zeeuwse-zedenzaak.aspx>.

¹²¹ Reid, Huard & Haskell, 2015.

3. Creëer een kindvriendelijke online omgeving

De technologisering van de Nederlandse samenleving heeft evident effect op (de aanpak van) mensenhandel. In diverse fasen van het mensenhandelproces spelen internet en sociale media een belangrijke rol. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat mensenhandelaren via sociale media actief potentiële slachtoffers benaderen, zowel met het doel hen seksueel als crimineel uit te buiten.¹²² Ook uit dit rapport komt naar voren dat meer dan de helft van de slachtoffers over wie dit bekend is online in contact kwam met hun mensenhandelaar. In het afgelopen jaar zijn bovendien wereldwijd het aantal meldingen van online seksueel misbruik en *sextortion* explosief gestegen.¹²³ Ook uit het huidige onderzoek blijkt dat ruim een kwart van de slachtoffers die in beeld kwamen van de chat, met gebruik van naaktbeelden is gedwongen om betaalde seks te hebben. Slachtoffers worden daarnaast via reguliere seksadvertentiewebsites aangeboden aan klanten en in sommige gevallen vindt de uitbuiting zelfs in zijn geheel digitaal, via de webcam, plaats.¹²⁴

Aandacht voor de rol van internet en sociale media bij het faciliteren van mensenhandel is niet nieuw. Reeds in 2017 benoemde de Nationaal Rapporteur de rol van technologie bij mensenhandel als één van de bestaande uitdagingen.¹²⁵ In de afgelopen jaren zijn er diverse belangrijke stappen gezet in het tegengaan van online seksueel kindermisbruik. Zo is het tegengaan van online kindermisbruik opgenomen als één van de prioriteiten binnen de Veiligheidsagenda 2019-2022,¹²⁶ en worden internetbedrijven aangemoedigd om hun verantwoordelijkheid te nemen en kinderpornografisch materiaal dat zij 'hosten' te verwijderen. Begin 2021 is daarnaast een wetsvoorstel ter consultatie aangeboden dat het mogelijk maakt om internetbedrijven die hier geen gehoor aan geven bestuursrechtelijk aan te pakken en te beboeten.¹²⁷

Hoewel het positief is dat bovenstaande maatregelen in het kader van de aanpak online seksueel kindermisbruik zijn genomen, dient tegelijkertijd te worden geconstateerd dat de online bescherming van kinderen tegen seksueel misbruik en uitbuiting nog in de kinderschoenen staat. Zo richten de huidige maatregelen zich vrijwel uitsluitend op het tegengaan van het delen van kinderpornografisch materiaal, maar wordt onvoldoende gedaan tegen het online ronselen

van potentiële slachtoffers via sociale media.^{128,129} En waar in het kader van de aanpak van online kindermisbruik een juridisch kader is gecreëerd waarin is vastgelegd hoe dient te worden omgegaan met internetbedrijven die weigeren om kinderpornografisch materiaal te verwijderen, bestaat een dergelijk kader niet of onvoldoende voor platforms die bijvoorbeeld weigeren om stappen te ondernemen in het voorkomen dat (potentiële) slachtoffers van mensenhandel worden geronseld dan wel worden aangeboden via hun kanalen.

De rol van internet en sociale media bij het faciliteren van mensenhandel zal naar verwachting in de toekomst toenemen. Het is daarom van belang dat er een (instrumenteel) kader komt waarin wordt vastgelegd welke verantwoordelijkheden en verplichtingen internetbedrijven hebben in het online beschermen van kinderen tegen seksuele uitbuiting en het stoppen van daders. Deze verantwoordelijkheden en verplichtingen van bedrijven mogen niet vrijblijvend zijn, en aan niet-naleving zouden bestuurs- of strafrechtelijke consequenties gebonden moeten kunnen worden verbonden.

Aanbeveling 3: De staatssecretaris van Justitie en Veiligheid wordt als coördinerend bewindspersoon aanbevolen om een strategie te ontwikkelen met het doel dat sociale media platforms en internetbedrijven hun verantwoordelijkheid nemen in het voorkomen en stoppen van seksuele uitbuiting.

122 Zie bijvoorbeeld het onderzoek van CKM (2021) naar daders van binnenlandse seksuele uitbuiting, waaruit blijkt dat van de slachtoffers en daders die elkaar voorafgaand aan de uitbuitingssituatie nog niet kenden 80% elkaar online heeft leren kennen. Zie in het kader van ronselen door criminele organisaties: <https://www.trouw.nl/economie/jongeren-steds-vaker-online-geronseld-voor-witwaspraktijken-je-kunt-een-strafblad-krijgen~b25d881c/>.

123 Zie Hoofdstuk 4.

124 CKM, 2021a.

125 Nationaal Rapporteur, 2017, p. 26.

126 Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2019.

127 Kamerstukken II 2020/21, 31015, nr. 223.

128 Uitzonderingen hierop zijn bijvoorbeeld Terre des Hommes met het Watch Programma en CKM met het online outreach programma.

129 In dit kader is het ook goed om de Motie van lid Van der Graaf c.s. te noemen waarin de regering wordt opgeroepen tot het ontwikkelen van een strategie om kwetsbare groepen online beter te beschermen tegen seksueel geweld. Vooralsnog is deze motie nog niet opgevolgd. Zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z13371&did=2020D28351.

BIBLIOGRAFIE

- Azam, A, Adriaenssens, S. & Hendrickx, J. (2021). How Covid-19 affects prostitution markets in the Netherlands and Belgium: dynamics and vulnerabilities under a lockdown, *European Societies*, 23(1), 478-494.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). 'Using thematic analysis in psychology', *Qualitative research in psychology*, 3(2) 77-101.
- Bollen, C., de Groot, C., Oedayrajsingh Varma, B. & Rijken, C. (2018). *Slachtoffers van mensenhandel met multiproblematiek*. Amersfoort: CoMensha & Tilburg University.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2018). *Aangifte doe je niet*. Den Haag: CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2020a). *Dader of slachtoffer? Criminele uitbuiting; verkenning onder scholen*. Den Haag: CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2020b). *Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel 2019*. Den Haag: CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2021a). *Vorbij de pixels. Een verkennend onderzoek naar gedwongen webcamseks in Nederland*. Den Haag: CKM.
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2021b). *Daders van binnenlandse seksuele uitbuiting*. Den Haag: CKM.
- Child Focus (2021). *Jaarverslag 2020*. Brussel: Child Focus.
- Children's Commissioner for England (2019). *Keeping kids safe: improving safeguarding responses to gang violence and criminal exploitation*. London: Children's Commissioner for England.
- De Wildt, R., Andeweg, S. & Sondejker, F. (2020). *De impact van de coronacrisis op sekswerk*. Verwey Jonker Instituut.
- Europese Commissie (2020). *Third report on the progress made in the fight against trafficking in human beings*. Brussel: Europese Commissie.
- Europol (2021). *Exploiting Isolation: Offenders and victims of online child sexual abuse during the COVID-19 pandemic*. Den Haag: Europol.
- Farrell, A., Owens, C. & McDevitt, J. (2014). New laws but few cases: understanding the challenges to the investigation and prosecution of human trafficking cases. *Crime, Law and Social Change*, 61, 139-168.
- Fier (2020). *Effecten van Corona. Een analyse op basis van de digitale hulpverlening verzorgd door 'Chat met Fier'*. Den Haag: Fier.
- Fier (2021) *Ouders aan het woord*. Den Haag: CKM.
- Ghosh R., Dubey, M.J., Chatterjee S. & Dubey, S. (2020). Impact of COVID -19 on children: special focus on the psychosocial aspect. *Minerva Pediatrica*, 72(3), 226-235.
- Greenbaum, J., & Stoklosa, H. & Murphy, L. (2020). The Public Health Impact of Coronavirus Disease on Human Trafficking. *Frontiers in Public Health*, 8.
- Hossain, M., Zimmerman, C., Abasm, M. Light, M. & Watts, C. (2010). The relationship of trauma to mental disorders among trafficked and sexually exploited girls and women. *Am J Public Health*, 100, 2442-2449.
- Matos, M., Goncalves, M. & Maia, A. (2018). Human trafficking and criminal proceedings in Portugal: discourses of professionals in the justice system. *Trends in Organized Crime*, 21, 370-400.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid, ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & ministerie van Buitenlandse Zaken (2018). *Samen tegen Mensenhandel. Een integrale programma-aanpak van seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting*. Den Haag: Rijksoverheid.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid (2019). *Uitwerking Veiligheidsagenda 2019 - 2022*. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2016). *Prostitutie en Mensenhandel*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017a). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2012-2016*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2017b). *Tiende rapportage mensenhandel*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2019a). *Dadermonitor mensenhandel 2013-2017*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2019b). *Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2018*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2019c). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2014-2018*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2020). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2015-2019*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2021). *Dadermonitor mensenhandel 2015-2019*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nichols, A. & Heil, J. (2015). Challenges to Identifying and Prosecuting Sex Trafficking Cases in the Midwest United States. *Feminist Criminology*, 10(1), 7-35.
- Oram, S., Khondoker, M., Abas, M., Broadbent, M. & Howard, L.M. (2015). Characteristics of Trafficked Adults and Children with Severe Mental Illness: a Historical Cohort Study. *Lancet Psychiatry*, 2(12), 1084-1091.
- Ottisova, L., Hemmings, S., Howar, L.M., Zimmerman, C. & Oram, S. (2016). Prevalence and Risk of Violence and the Physical, Mental, and Sexual Health Problems Associated with Human Trafficking: Systematic Review. *Epidemiol Psychiatr Sci*, 25(4), 317-41

- Overhedenoverleg (2018). *Programmastart IBP. Samen meer bereiken als één overheid. Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen starten met een interbestuurlijk programma en een gezamenlijke agenda.*
- Politie (2020). *Jaarverantwoording politie 2019.* Politie.
- Ramaswamy, S. & Seshadri, S. (2020). Children on the brink: Risks for child protection, sexual abuse, and related mental health problems in the COVID-19 pandemic. *Indian journal of psychiatry*, 62(3), 404–413.
- Reid, J.A., Huard, J. & Haskell, R.A. (2015). Family-facilitated juvenile sex trafficking. *Journal of Crime and Justice*, 38(3), pp. 361-376.
- Steketee, M., de Wildt, R., Compagner, M., van der Hoff, M. & Tierolf, B. (2020). *Kwetsbare gezinnen in tijden van corona.* Verwey Jonker Instituut.
- Thorn (2018). *Survivor Insights: The Role of Technology in Domestic Minor Seks Trafficking.* Online publicatie. Geraadpleegd op: www.thorn.org/survivor-insights/
- Todres J. & Diaz, A. (2020). COVID-19 and Human Trafficking—the Amplified Impact on Vulnerable Populations. *JAMA Pediatr*, 175(2), 123–124.
- Unicef. (2020). *COVID-19 and its implications for protecting children online.* <https://www.unicef.org/documents/covid-19-and-implications-protecting-children-online>
- Vermeulen, S., van Berkel, S., & Alink, L. (2021) *Kindermishandeling tijdens de eerste lockdown.* Instituut Pedagogische Wetenschappen, Universiteit Leiden.
- Wijkman, M. D. S., Bijleveld, C. C. J. H. & Hoving, E. (2008). “Zoiets doet een vrouw niet”. Kenmerken en subtypen van vrouwelijke zedendelinquenten. *Tijdschrift voor Criminologie*, 50(3), 215-233.
- Wijkman, M. D. S. & Kleemans, E. R. (2019). *Mensenhandel: De rol van vrouwelijke daders bij seksuele uitbuiting.* Politie & Wetenschap.

BIJLAGE - DEFINITIES

Achtergrond chatter

- **Slachtoffer** - Dit betreft een persoon die op de chat komt en aangeeft dat hij of zij door iemand gedwongen wordt om seks te hebben met (een) ander(en) of tot het plegen van criminele feiten.
- **Familielid** - Dit betreft elke genoemde bezoeker op Chat met Fier die familie is van het slachtoffer, behalve wanneer dit de (ex-) partner is. Vader, moeder, broers, zussen, ooms en tantes, e.d. vallen allemaal onder deze categorie.
- **Partner** - Dit betreft elke genoemde bezoeker op Chat met Fier die in een romantische relatie heeft met het slachtoffer.
- **Sociale omgeving** - Dit betreft elke genoemde bezoeker op Chat met Fier die direct onderdeel uitmaakt van de sociale omgeving van het slachtoffer, maar geen familielid of partner is. Hierbij kan gedacht worden aan vrienden, kennissen, docenten, buurtgenoten, e.d.
- **Klant** - Dit betreft elke genoemde bezoeker die op Chat met Fier komt en aangeeft zelf een seksafpraak te hebben gemaakt met een (vermoedelijk) slachtoffer van mensenhandel, ongeacht of deze seksafpraak daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.
- **Anders** - Dit zijn alle personen die op de Chat komen, maar niet in één van bovenstaande categorieën passen.

Pleger

- **Familielid** - Dit betreft elke genoemde pleger die familie is van het slachtoffer, behalve wanneer dit de (ex-)partner is. Vader, moeder, broers, zussen, ooms en tantes, e.d. vallen allemaal onder deze categorie.
- **(Ex-)partner** - Dit betreft elke genoemde pleger die in een romantische relatie is, of is geweest, met het slachtoffer.
- **Sociale omgeving** - Dit betreft elke genoemde pleger die direct onderdeel uitmaakt van de sociale omgeving van het slachtoffer, maar geen familielid of (ex-)partner is. Hierbij kan gedacht worden aan vrienden, kennissen, docenten, buurtgenoten, e.d.

Vormen van mensenhandel

- **Seksuele uitbuiting** - Er is sprake van seksuele uitbuiting wanneer een persoon wordt gedwongen tot het verrichten van seksuele diensten tegen betaling waarbij het verdiende geld dient te worden afgestaan aan zijn/haar uitbuiters. Hiervan kan zowel fysiek als digitaal sprake zijn.
- **Criminele uitbuiting** - Van criminele uitbuiting is sprake wanneer een persoon wordt gedwongen tot het plegen van criminele feiten.
- **Arbeidsuitbuiting** - Er is sprake van arbeidsuitbuiting als mensen gedwongen werken en anderen hun inkomsten afnemen en/of hen onder mensonterende omstandigheden laten werken.

Dwangmiddelen

- **Sextortion** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van chantage met seksueel expliciet materiaal en dit wordt ingezet door de pleger om het slachtoffer seksueel of crimineel uit te buiten.
- **Middelenafhankelijkheid** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van afhankelijkheid van verdovende middelen (drugs of alcohol) en dit wordt ingezet door de pleger om het slachtoffer seksueel of crimineel uit te buiten.
- **Laag verstandelijke beperking (LVB)** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van een laag verstandelijke beperking.
- **Leeftijdverschil** - Wanneer er een machtsverhouding bestaat tussen de pleger en het slachtoffer door een grote leeftijdverschil. Een groot leeftijdverschil is aangemerkt wanneer dader en slachtoffer zich in een andere levensfase bevinden (bijvoorbeeld volwassen dader en een puber). Indien er sprake is van 17 en 19 jaar, is dit bijvoorbeeld niet als zodanig gecodeerd.
- **Inwonend** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is dat het slachtoffer inwoont bij de dader en het huis moet verlaten wanneer niet wordt meegewerkt aan het hebben van seks met derden en/of het plegen van criminele feiten.
- **Geweld** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat de dader seksueel, fysiek, verbaal of psychisch geweld gebruikt tegenover het slachtoffer, of hiermee dreigt, om het slachtoffer te dwingen tot seks met derden en/of het plegen van criminele feiten.
- **Financiële afhankelijkheid** - Wanneer een slachtoffer zelf of iemand uit zijn of haar omgeving aangeeft dat er sprake is van financiële afhankelijkheid en dat het slachtoffer zich niet in primaire levensbehoeften, zoals eten en kleding, kan voorzien zonder ondersteuning van de dader.
- **Anders** - Dit zijn alle dwangmiddelen die voorkomen in de chatgesprekken, maar niet in één van bovenstaande categorieën passen.

Overig

- **First disclosure** - Wanneer een slachtoffer voor de eerste keer met iemand praat over de mensenhandelsituatie.
- **Acuut onveilig** - Wanneer het slachtoffer zich ten tijde van het eerste chatgesprek nog in een onveilige situatie bevindt en de verwachting is dat het geweld, indien er geen interventie plaatsvindt, niet zal stoppen.